

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
Навчально-науковий інститут психології
Кафедра психології

Мамка Алла Олегівна

УДК 159.9_____

Кваліфікаційна робота

Індивідуально-психологічні властивості особистості у професійній діяльності вихователя дошкільного навчально закладу

053 «Психологія»

«Психологія»

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Кваліфікаційна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело А. О. Мамка

Науковий керівник

Склярова Ганна Олександрівна,
кандидат психологічних наук

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ.....	6
1.1. Особистість вихователя: загальна характеристика та вимоги до професійних компетенцій	6
1.2. Індивідуально-психологічні особливості особистості вихователя.....	22
Висновки до розділу 1	49
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ.....	51
2.1. Характеристика вибірки та методик дослідження.....	51
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	58
Висновки до розділу 2.....	Помилка! Закладку не визначено.
РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНО НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛЯ.....	72
Висновки до розділу 3.....	69
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Професійна діяльність вихователя, як і більшість професій, потребує наявності певних індивідуально-психологічних властивостей, які допомагають успішно виконувати поставлені завдання. Вихователі працюють з дітьми раннього віку, що потребує від них особливої уваги до розвитку особистості дитини. Від того, наскільки успішно вихователь зможе вплинути на розвиток дитини, залежить не тільки її майбутнє, але і майбутнє суспільства в цілому.

Тому, вивчення індивідуально-психологічних властивостей особистості вихователя є важливою темою для дослідження. Ця тема актуальна в сучасному суспільстві, де вимоги до якості виховання дітей зростають з кожним роком.

Вивчення індивідуально-психологічних властивостей вихователя допоможе виявити, які якості і компетенції повинен мати професіонал в цій галузі, щоб успішно впливати на розвиток дитини.

Мета дослідження – полягає у вивченні індивідуально-психологічних властивостей особистості вихователя, які впливають на ефективність його професійної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Аналіз теоретичних підходів до вивчення індивідуально-психологічних властивостей особистості вихователя та визначення ключових характеристик, які впливають на ефективність професійної діяльності вихователя.
2. Опис інструментарію, використаний для проведення дослідження.
3. Зібрання та аналіз результатів дослідження з використанням опитувальників, анкет та інших методів психологічної діагностики.
4. Розроблення рекомендацій щодо формування та підвищення індивідуально-психологічних властивостей, які необхідні для ефективної роботи вихователя.

Об'єктом дослідження є індивідуально-психологічні властивості особистості вихователя в дошкільному навчальному закладі.

Предмет дослідження – вивчення впливу індивідуально-психологічних характеристик вихователя на ефективність його професійної діяльності.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети були використані загально-наукові методи теоретичного рівня (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення науково-теоретичних та емпіричних даних), методи емпіричного дослідження (тестування): методика «Незавершені речення» (В. М. Вронська); методика вивчення самооцінки професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності (Т. А. Ротанова, Л. І. Золотарьова, Н. Ф. Шляхта); методика «Діагностика рівня емпатії» (І. М. Юсупова); методика «Здібності педагога до творчого саморозвитку» (І. В. Нікішина); методика «Прогноз» (оцінка рівня нервово-психічної стійкості за В. Бодровим).

Наукова новизна та теоретичне значення. Дослідження індивідуально-психологічних властивостей вихователя може принести нові уявлення про те, які конкретні характеристики особистості, такі як емоційна стійкість, емпатія, творчий потенціал і т. д. , можуть сприяти ефективному виконанню професійних обов'язків вихователя. Це дозволить розробити більш просунуті підходи до підбору та підготовки фахівців у сфері дитячого виховання і розвитку.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути корисні для викладачів, студентів, психологів, а також для практикуючих вихователів, які прагнуть покращити свою професійну діяльність.

Емпіричною базою дослідження виступив Глобинський дошкільний навчальний заклад №4 «Зірочка». Дослідженням було охоплено 20 вихователів з різною віковою категорією.

Структура роботи. Розв'язання поставлених у роботі задач зумовило її структуру, яка включає вступ, три розділи, висновки, додатки і перелік основної літератури, використаної автором у процесі дослідження. Список

використаних джерел містить 71 джерел (29 українською і 39 російською мовами). Робота викладена на 80 сторінках друкованого тексту, містить 6 таблиць та 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

1.1. Особистість вихователя: загальна характеристика та вимоги до професійних компетенцій

Зростаюча кількість дошкільних установ у нашій країні і важливість раннього дитинства для майбутнього розвитку збільшують потребу в кваліфікованих педагогах ДНЗ, які вміють ефективно виховувати та навчати дітей [67].

Успішність роботи усіх професій типу «людина - людина» передбачає спрямованість на діяльність в області міжособистісних взаємодій. Сконцентрованість на інших людях, яка виражається у високій цінності, приділеній їм сприяє особистісному розвитку та орієнтації на позитивні якості інших осіб. Це сприяє виявленню потенціалу співрозмовника, успішному професійному спілкуванню та використанню ефективних методів взаємодії з ним, враховуючи його особливості [7].

Усвідомленням необхідності такої спрямованості у педагога пройняті роботи вітчизняних педагогів (М. Лісіна, Т. Рєпіна, А. Рояк, А. Рузская та ін.). Аналіз вітчизняної психолого-педагогічної літератури з проблеми вивчення психологічних властивостей особистості педагога, проблеми впливу особистості дорослого на розвиток особистості дитини показує, що провідним початком процесу формування особистості є діяльнісно-опосередкований тип взаємодії з найбільш референтними для дитини особами (Л. Божович, Л. Виготський, А. Петровський, Д. Ельконін). Для дітей дошкільного віку – це його найближчий мікросоціум – батьки, вихователі в дитячому саду. В дошкільному дитинстві починається становлення дитини як особистості, закладається її громадська спрямованість. Формуються навички соціальної

поведінки. Цим визначається значення дитячого саду як організаційної та громадської форми виховання дошкільнят [48].

У вітчизняній педагогічній та психологічній літературі досить докладно проаналізована роль педагога в навчанні дітей певним навичкам і вмінням, їх фізичному розвитку, підготовки до школи т. д. Однак не меншої уваги заслуговує проблема впливу особистісних якостей педагога на розвиток особистості дошкільника. «Внаслідок специфіки дитячого віку – вразливість, легка сугестивність, емоційність – педагогічний вплив вихователів надає не тільки своїми інтелектуальними та іншими спеціальними здібностями, а й особистісними властивостями» [48].

Ряд особистісних якостей педагога можуть прямо або побічно сприяти розвитку соціально-педагогічної занедбаності у дітей. Виявлено такі чинники такого впливу [54]:

- 1) Фактор особистісної тривожності і зверхконтроля поведінки з боку педагога через домінування чи гіперопіку, який веде до зниження соціальної активності дитини і ускладнює формування її суб'єктності.
- 2) Фактор переважного розвитку вербального інтелекту у педагогів і, як наслідок, переважання в їх роботі словесних форм навчання і виховання, призводить до розвитку переважаючого вербального інтелекту у дітей та позначається на результатах навчальної діяльності.
- 3) Фактор поведінкової агресивності педагогів на тлі неадекватної самооцінки означає, що вони несвідомо провокують відповідні реакції дітей.
- 4) Фактор байдужості, формального ставлення до чутливої, незбалансованої і незахищеної дитини руйнує особистісно-емоційне спілкування, не сприяє вирішенню проблем дитини.
- 5) Фактор неадекватного ставлення до себе і малодиференційованного образу «Я» педагога говорить про те, що вихователі слабо розбираються в собі і своїх власних проблемах. Не вміючи правильно оцінити і прийняти себе, вони не в змозі зробити це по відношенню до маленьких

дітей, для яких прийняття і визнання оточуючими є найактуальнішим завданням [67].

Особистісні характеристики педагогів вихователів, такі як коливання настрою, виснаженість, подразливість, незважання, постійні хвилювання, надмірний контроль, емоційна відстороненість, а також низький рівень чутливості, закритість і бажання залучати увагу дітей до себе, можуть сприяти появі та розвитку соціально-педагогічної занедбаності у дітей.

Для педагогів ДНЗ, на думку Р. Овчаровой, особливо актуальною є проблема підвищення педагогічної майстерності, оскільки вони не досягають оптимального рівня професійних якостей за різними показниками. Професійна некомпетентність призводить до низької якості педагогічного процесу, що недоцільно для дітей, та спричиняє втрату мотивації до пізнання й навчання, зниження пізнавального інтересу та недостатню засвоєність навчальної діяльності взагалі [49].

У процесі ставлення людської особистості роль педагога-вихователя в дошкільному періоді має фундаментальне значення. Ця роль вимагає від педагога-вихователя специфічних якостей, які є необхідними та невід'ємними для успішної професійної діяльності. В якості таких С. А. Козлова, Т. А. Куликова виділяють [65]:

- педагогічну спрямованість, як комплекс психологічних установок на роботу з дітьми, професійно орієнтованих мотивів і здібностей, професійних інтересів і особистісних якостей, а також професійна самосвідомість;
- емпатію, що виражається в емоційній чуйності на переживання дитини, в чуйності, доброзичливості, турботливості, вірності своїм обіцянкам;
- педагогічний такт, що виявляється в умінні зберігати особисту гідність, не ущемляючи самолюбство дітей, їхніх батьків, колег по роботі; педагогічну пильність, яка передбачає вміння фіксувати суттєве в розвитку дитини, передбачити перспективи, динаміку становлення особистості кожного вихованця та колективу в цілому;

- педагогічний оптимізм, заснований на глибокій вірі педагога в сили, можливості кожної дитини, в результативність освітньої роботи;
- культуру професійного спілкування, яка передбачає організацію правильних взаємин в системах «вихователь - дитина», «вихователь - батько», «вихователь - колеги»; педагогічну рефлексію, як самоаналіз зробленого, оцінку отриманих результатів, співвіднесення їх з поставленою метою [67].

Особа, яка береться за важку і відповідальну справу виховання дошкільника, повинна володіти наступними якостями: порядність, чесність, доброта; миролюбність і приємна зовнішність; високі моральні принципи; любов до дітей; терпимість і тактовність; всебічну освіченість і глибокі знання про принципи виховання і навчання; здатність до цікавого, доступного та творчого навчання, що сприяє розвитку дитини; здатність знайти спільну мову з дітьми, а також знання психології та фізіології дітей дошкільного віку [8].

Видатний український педагог, науковець ХХ століття С. Ф. Русова так писала про вихователя дітей дошкільного віку: «...Особа садівниці є головним фактором у садку, – вона дає йому прогресивний рух. Вона мусить бути веселою, приємною в поведженні з усіма: і дітьми, і дорослими, – повинна мати чистий, гарний одяг, приємний голос».

Педагог-новатор Ш. О. Амонашвілі до важливих особистісних якостей педагога відносить любов до дітей, доброту, емпатійність, оптимізм, які є складовими педагогічної майстерності: «...Ми (педагоги) повинні бути людьми доброї душі і любити дітей такими, які вони є... Доброта і любов до дітей повинні бути не тільки станом, який переживається внутрішньо, але й головним мотивом, стимулом нашої педагогічної діяльності, спілкування з дитиною» [5].

Професор Т. І. Поніманська виділяє такі основні особистісні якості, необхідні в професійній діяльності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу:

1. здатність до рефлексії і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізації, розвитку її особистості;
2. здатність до емоційної і моральної підтримки дитини;
3. прагнення до емоційної близькості у спілкуванні з нею, спрямування на психологічний комфорт і своєчасний розвиток особистості;
4. бажання поповнювати знання, займатися самонавчанням і самовихованням для вдосконалення своєї педагогічної майстерності, здатність виявляти і враховувати у вихованні інтереси дітей та їхнє право на повагу.

Окрім високих моральних стандартів та глибоких знань у методиці навчально-виховної роботи і психологічних особливостях дітей дошкільного віку, вихователь понен мати комплекс професійно важливих психологічних якостей, які визначають його педагогічну майстерність. Ці вимоги впливають з особливостей професії вихователя та особистості дошкільника, з яким вони працюють. Сучасний вчений В.І. Войтко вважає, що особисті якості педагога (учителя, вихователя) - це благодатний ґрунт, на якому виростає його психологічна культура - «система антропологічних, психологічних, педагогічних знань, умінь і навичок...».

Ці якості є виключно специфічними для педагога і не характерними для жодної іншої професії.

До основних особистісних якостей педагога вчений відносить:

- 1) здатність усе життя вчитися, самовдосконалюватися;
- 2) постійну орієнтацію на виховну діяльність;
- 3) привабливий зовнішній вигляд;
- 4) володіння майстерністю «емоційного зараження» та психологічного магнетизування;
- 5) порядність, скромність, гордість, чесність, принциповість, дбайливість, повагу, гідність, благородство тощо;
- 6) здатність до творчості [5].

Педагогічна діяльність висуває високі вимоги до емоційної сфери вихователя. Дітям дошкільного віку особливо необхідно, щоб у їх вихователя будь-яке почуття (радості, подиву, незадоволення та інше) проявлялося дуже яскраво. Висока експресивність, емоційна виразність вихователя викликають відповідні почуття дитини, сприяють народженню співпереживання. З вихователем, який не вміє виявляти свої почуття, дитині сумно, нецікаво. З іншого боку, вихователь має бути емоційно стійкою особистістю, стримувати спалахи роздратованості і гніву. Постійні нотації педагога дають негативний ефект: діти звикають до них, перестають на них реагувати, часто намагаються дошкулити вихователю, спеціально здійснюючи «недозволені» вчинки.

Справедливість, принциповість, доброзичливість, чуйність, терпимість, вміння розуміти вчинки дітей та передбачати їх поведінку, здатність стримувати роздратування та ін. – фундамент для досить складного психологічного утворення, необхідного кожному педагогу, зокрема вихователю дошкільного закладу. Це утворення називають педагогічним тактом. Педагогічний такт потрібен вихователю для успішного виконання виховних і освітніх функцій, досягнення повного взаєморозуміння з батьками вихованців і колегами.

Педагогічна діяльність не може здійснюватися без високого рівня розвитку в педагога комунікативних та організаторських нахилів. Адже виконання будь-якого педагогічного завдання вимагає активного спілкування вихователя з дітьми, вміння їх організувати [5].

Високі вимоги ставить педагогічна діяльність і до мови вихователя. Є. А. Аркін писав: «Мовлення вихователя повинне бути ясным, точним, зрозумілим і виразним. Розвиток мови в дитини вимагає від вихователя невпинної роботи над культурою власного мовлення» [52].

Особливого значення вчений надавав культурі голосу вихователя. «Справа не тільки в тому, що при хорошій культурі голосу вихователя дитина отримує чудові зразки для наслідування, але й у тому, що голос, його чіткість, тембр, виразність, вольова напруга впливають на всю нервово-психічну

діяльність дитини, з якою нерозривно пов'язана діяльність голосового апарату» [55].

У дошкільному дитинстві у спілкуванні дорослих з дитиною, її вихованні значну роль відіграють словесні методи і прийоми (пояснення, розповіді, указівки, інструкції тощо). Тому вихователь повинен уміти логічно, грамотно, чітко формулювати свої думки в доступній для дітей цього віку формі. Особливе значення має емоційне забарвлення мови вихователя, її виразність. Ці якості мовлення педагогові потрібно формувати. Ще С. Ф. Русова зауважувала: «Мову необхідно всякими засобами розвивати, робити ясною, чепурною, щирою, бо вона – творче знаряддя, за допомогою якого виховується думка, серце, слово правди і краси» [8].

Отже, такі вимоги до мови вихователя пояснюються не лише тим, що вона є формою вираження його думок, а й тим, що вона - еталон, взірць для наслідування, важливий фактор розвитку мови дошкільників. Сучасний науковець, професор А.М. Богуш переконана: « У кожного педагога має бути свій мовний етикет і мовний стиль, який визначається не тільки правильною вимовою, а й бездоганним володінням позамовними засобами (мімікою, жестами, темпом мовлення тощо). Вихователь повинен бути мовлянином, носієм живого українського слова » [52].

Вихователю дошкільного навчального закладу ставляться специфічні вимоги, включаючи його здатність до уваги. Він має володіти зосередженістю на потрібному об'єкті або процесі діяльності в потрібний момент. Стабільна і глибока концентрація сприяє вихователеві якісно і ефективно виконувати роботу. Під час проведення навчальних занять, рухливих ігор та інших виховних заходів, вихователь повинен бути здатний швидко й легко перемикає свою увагу з одного об'єкта, виду діяльності чи форми роботи на інші. Досліджено, що вихователі, які можуть швидко і легко перемикає увагу, проводять рухливі ігри та інші динамічні роботи більш чітко, організовано, жваво і цікаво, у порівнянні з тим, хто немає такої здатності. Під час виконання

навчальних та виховних функцій вихователь часто фокусує свою увагу не лише на одному, а одночасно на кількох об'єктах і виді діяльності.

На успішність роботи вихователя дошкільного навчального закладу впливають і особливості його пам'яті. Він повинен мати добре розвинуте довільне запам'ятовування, щоб запам'ятати велику кількість казок, оповідань, загадок, пісень, різноманітну інформацію про явища природи, життя тваринного світу, звичаї різних народів нашої та інших країн. Пам'ять вихователя має бути оперативною, щоб швидко і своєчасно актуалізувати потрібні знання. У роботі з дошкільнятами допомагає і добре розвинута короткочасна наочно-образна пам'ять вихователя. Динамічний характер занять, ігор з вихованцями часто ставить його перед необхідністю швидко запам'ятати будь-яку наочно-образну інформацію при короткочасному її сприйманні і відразу ж відтворити її, продемонструвати дітям.

Слід зупинитися ще на одній важливій рисі професійного портрету сучасного вихователя – це його комп'ютерна компетентність і культура. Із засобами інформаційно-комунікаційних технологій сучасний малюк ознайомлюється дуже рано, ще на етапі дошкільного дитинства. Цей процес найчастіше відбувається стихійно, некеровано, неконтрольовано, завдаючи іноді більше шкоди, ніж користі. Щоб старший дошкільник міг вільно користуватися комп'ютером як засобом різноманітної пізнавальної діяльності, він має набути елементарної комп'ютерної грамотності. На цьому наголошується і в Базовому компоненті дошкільної освіти, і в новій освітній програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Тільки вихователь, який володіє комп'ютерною компетентністю й культурою, спроможний грамотно організувати спілкування дошкільників з комп'ютером в умовах дошкільного закладу і допомогти батькам вихованців правильно організувати цей процес удома.

Професіоналізм вихователя є важливим фактором успіху його педагогічної діяльності - високу професійну кваліфікацію і компетентність,

володіння ефективними професійними вміннями і навичками, способами успішного розв'язання професійних завдань. Основними його рисами є:

1) педагогічна ерудиція - обсяг необхідних знань, які вихователь застосовує у своїй діяльності для розв'язання педагогічних завдань;

2) педагогічне мислення - практичність, конкретність, оперативність мислення, його логічність, системність, гнучкість, оригінальність та креативність, здатність бачити процеси та явища в динаміці й розвитку;

3) педагогічна інтуїція - швидке прийняття рішення педагогом з передбаченням подальшого розвитку ситуації без повного її аналізу;

4) уміння організувати педагогічне спілкування - зробити його оптимально комфортним, сприяти розкриттю індивідуальності дитини, уміння викликати повагу, довіру в дітей, бути авторитетом у їхніх очах. Професіоналізм вихователя дітей дошкільного віку полягає передусім у глибокому усвідомленні значення періоду дитинства в житті людини та його самобутності, неповторності. Вищою формою професіоналізму вихователя є педагогічна майстерність. Проте шлях оволодіння педагогічною майстерністю, творчістю тривалий і складний.

Вихователь як фахівець із вищою освітою повинен мати високу культуру, бути представником передової частини суспільства – еліти. Висока культура поведінки разом із високим рівнем розвитку інтелекту, тобто освіченістю, визначається як інтелігентність [5].

На думку О. Кононко, сучасний вихователь – це передовсім педагог-новатор, який відчуває нові життєві тенденції, тримає руку на пульсі часу, добре орієнтується у пріоритетах сучасності, спрямований на майбутнє, творчо ставиться до своєї професійної діяльності. Саме такий вихователь «...дивиться на освіту як на процес розширення можливостей компетентного вибору дитиною змісту, місця, тривалості, партнерів, матеріалів для своїх занять; створення умов для її саморозвитку, прояву сутнісних сил; пошук педагогічних технологій побудови розвивального способу життя

дошкільника; формування в нього основ особистісної культури; створення виховного середовища».

Отже, основними педагогічними цінностями сучасного вихователя дошкільного навчального закладу мають стати:

- людські: дитина як головна педагогічна цінність і педагог, здатний до її розвитку, співпраці з нею, соціального захисту її особи, допомоги і підтримки її індивідуальності, творчого потенціалу;
- духовні: сукупний педагогічний досвід людства, відображений у педагогічних теоріях і способах педагогічного мислення, спрямований на формування особистості дитини;
- практичні: способи практичної педагогічної діяльності, перевірені практикою освітньо-виховної системи, педагогічні технології;
- особистісні педагогічні здібності: індивідуальні особливості особи педагога як суб'єкта педагогічної культури, педагогічного процесу і власної життєтворчості, які сприяють створенню особистісно-гуманної взаємодії.

Ціннісні основи педагогічної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу є базою, на якій розвивається інтелект, раціональне осмислення навколишньої дійсності, педагогічна спрямованість, будується педагогічна технологія.

Сьогодні потрібен не просто вихователь, а педагог-дослідник, педагог-психолог, педагог-технолог, педагог-новатор. Ці якості фахівця після закінчення вищого навчального педагогічного закладу можуть розвиватися тільки в умовах творчого, проблемного і технологічно організованого освітнього процесу в дошкільному закладі, причому за умови, якщо педагог активно займається науково-методичною, пошуковою, дослідно-експериментальною, інноваційною роботою, вчиться шукати свій педагогічний інструмент, працює над створенням власного педагогічного іміджу.

Сучасному вихователю дошкільного навчального закладу ставляться нові професійні вимоги, які доповнюють його традиційні функції. Він повинен володіти основами інноваційної, проектувальної, комунікативної, рефлексивної та управлінської діяльності.

Таким чином, сучасний вихователь виконує різноманітні професійні функції, включаючи оздоровчо-профілактичну, освітню, виховну, розвивальну, нормативну, просвітницьку, комунікативну, інформаційну, координувальну, функцію рефлексії, діагностико-прогностичну, планувальну, контролюючу та самовдосконалення.

Оздоровчо-профілактична функція орієнтує педагогів і вихователів на збереження життя і здоров'я дітей в умовах дошкільного закладу, поліпшення його доступними засобами, профілактику захворюваності.

Освітня функція спрямована на свідоме оволодіння вихователями дошкільних навчальних закладів дидактичною теорією, системою професійних знань, умінь, навичок, соціальним досвідом на користь дитини і суспільства. Ця функція спрямована також на задоволення інформаційних знань, оскільки сьогодні дошкільні заклади іменуються освітніми. Теоретичні і практичні аспекти реалізації освітньої функції забезпечують оволодіння змістовними й організаційно-методичними основами з виховання та навчання дітей у дошкільних навчальних закладах.

Виховна функція вихователя ДНЗ (дитячих навчальних закладів) відображає галузь виховної діяльності. Педагог на основі психолого-педагогічних і спеціальних знань виховує в собі переконання, мотиви, цінності, норми поведінки відносно свого оточення (людей і природи). Ця функція пов'язана з розвитком духовності особи, спрямована не тільки на педагога, але й на дитину. Адже саме виховна функція є основою для засвоєння вихованцями морально-етичних норм взаємодії з навколишнім світом.

Розвивальна функція полягає в тому, що вдосконалення й активізація дидактичних знань і умінь вихователів відбувається одночасно з розвитком

професійного мислення, пам'яті і мови, педагогічних здібностей, які дозволяють використовувати і застосовувати ефективніший і творчий підхід у створенні умов для максимально гармонійного розвитку дітей, організації освітньо-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі.

Нормативна функція вихователя ДНЗ полягає в регулюванні системи діяльності педагога. Знання норм педагогічної діяльності додає вихователю впевненості в правильності своїх дій. Педагогічні норми, виконуючи функцію цінностей, допомагають вихователю ДНЗ вибрати найбільш оптимальні способи діяльності, утвердити ідеали і професійні пріоритети. Норми педагогічної діяльності спрямовані на розв'язання протиріч, що виникають у процесі взаємодії вихователя з дітьми, колегами, батьками й адміністрацією, на забезпечення їх співпраці і досягнення спільних дій з виховання дітей дошкільного віку. Ця функція реалізується в тісному взаємозв'язку з просвітницькою.

Просвітницька функція вихователя полягає в забезпеченні ' єдності впливу всіх соціальних інститутів на особистість дошкільника.

Комунікативна функція забезпечує основи взаємодії дитини з навколишнім світом та засвоєння суспільного досвіду людства. Виконуючи її, вихователь повинен володіти прийомами комунікативної взаємодії з дітьми різного віку і різними психолого-педагогічними особливостями розвитку. Найважливішими ознаками педагогічної комунікабельності вихователя дошкільного закладу є:

- 1) потреба в спілкуванні з дітьми;
- 2) позитивна емоційна тональність спілкування;
- 3) домінуюче переживання відчуття задоволення від спілкування і організованого виховно-освітнього процесу;
- 4) розуміння дітей, здатність устанавлювати індивідуальні і групові контакти;
- 5) уміння конструктивно розв'язувати міжособистісні протиріччя; гуманізм і демократизм спілкування;

б) естетика спілкування.

Реалізація комунікативної функції вимагає переходу від авторитарної позиції вихователя і субординованої позиції дитини до особистісної, рівноправної співпраці і співтворчості.

Інформаційна функція пов'язана з усіма її функціональними компонентами. Педагог повинен володіти системою сучасних психолого-педагогічних знань, знанням історії їх розвитку, методологією наукового пізнання тощо. Вихователь ДНЗ повинен орієнтуватися в різноманітній психолого-педагогічній і методичній інформації, уміти користуватися різними носіями інформації, володіти засобами інформаційних технологій; уміти працювати з інформацією за допомогою цих засобів для задоволення особистих і суспільних потреб.

Функція рефлексії. Згідно з гуманітарно-культурологічною орієнтацією в тлумаченні рефлексії, вона трактується як переосмислення і перебудова суб'єктом змісту свого досвіду, який відображає проблемно-конфліктні ситуації і породжує дієве становлення його як цілісного «Я» до власної поведінки і спілкування, до здійснюваної діяльності.

Рефлексія пов'язана не тільки з розумінням вихователем власної педагогічної діяльності, але також з оцінюванням особистісних якостей, емоційних реакцій і когнітивних здібностей того, хто «рефлектує» іншими вихователями, керівником, педагогами. Ефективність реалізації цієї функції тісно пов'язана з наявністю у вихователя таких якостей, як критичне мислення, прагнення до аналізу, обґрунтованості своєї позиції, готовності до адекватного сприйняття інформації.

Педагогічна рефлексія - це самоаналіз здійсненої діяльності, оцінка отриманих результатів. Вихователь повинен уміти розмірковувати над причинами успіхів і невдач, помилок і труднощів у освітньо-виховному процесі, щоб внести зміни до подальшої діяльності, досягти кращих результатів.

Діагностико-прогностична функція. Вихователь дошкільного закладу, здійснюючи освітньо-виховний процес, повинен уміти на високому рівні, комплексно і творчо розв'язувати складні професійні завдання, а саме: вибудовувати діагностичні цілі, прогнозувати результати діагностичної діяльності, добирати (розробляти) діагностичний інструментарій; спільно з іншими педагогами (психологами, музичним працівником, логопедом) здійснювати грамотне психолого-педагогічне діагностування, здійснювати аналіз та інтерпретацію діагностичних даних, проектувати і реалізовувати освітньо-виховний процес на основі системної діагностики. Ця функція забезпечує можливість прогнозування педагогічного процесу в цілому та розвитку особистості кожної дитини в ДНЗ.

Планувальна функція допомагає вихователеві загальний прогноз трансформувати до рівня конкретного плану навчально-виховної роботи з дітьми певної вікової групи.

Завдяки контролюючій функції відбувається перевірка якості та ефективності здійснюваної вихователем роботи.

Координувальна функція професійно-педагогічної культури полягає у варіативності змісту навчального процесу, доборі педагогічних технологій. Ця функція вихователя ДНЗ є основою вдосконалення його подальшої професійної діяльності. З реалізацією координувальної функції пов'язана освітня функція.

Самовдосконалення є гарантом постійного професійного зростання вихователя, а отже, і безперервної оптимізації навчально-виховної роботи в ДНЗ відповідно до мінливих вимог часу. Усі функції вихователь здійснює в комплексі в процесі професійної діяльності [5].

Як зазначає дослідник В. В. Синявський, професіограма є повним описанням виробничо-технічних, технологічних, соціально-психологічних, медико-гігієнічних умов професійної діяльності та психологічних і психофізіологічних вимог, які професія висуває до людини. У професіограмі

вказуються функції професії та труднощі в її освоєнні, пов'язані з певними індивідуально-психологічними особливостями людини [56].

Дослідниця Т. Поніманська виділяла такі основні професійні функції вихователя, як: догляд за дітьми, гностично-дослідницька, виховна, конструкторсько-організаційна, діагностична, координуюча.

Догляд за дітьми забезпечення життєдіяльності дітей на основі передових методик і технологій педагогічної діяльності; турбота про їхнє здоров'я, створення позитивного емоційного стану, раціонального виховного середовища, надання за необхідності першої медичної допомоги; проведення загартовувальних та інших оздоровчих заходів; профілактика порушень стану здоров'я дітей.

Гностично-дослідницька вивчення індивідуально-особистісних особливостей дітей, збір та аналіз фактів їхньої поведінки, становлення причин і наслідків вчинків вихованців; проектування розвитку особистості кожної дитини і дитячого колективу загалом; засвоєння передового досвіду, нових педагогічних технологій.

Виховна розробка і здійснення змісту виховання та навчання, підбір нових форм і методів, спрямованих на формування у дитини ставлення до природи, навколишнього світу, інших людей і самої себе, інтересу та культури пізнання.

Конструкторсько-організаційна організація педагогічного процесу закладу дошкільної освіти, використання нових форм роботи з дітьми, моделювання і керівництво різними видами їх діяльності, педагогічне управління поведінкою й активністю.

Діагностична визначення рівня розвитку дітей, стану педагогічного процесу і завдань освітньо-виховної роботи, їх відповідність вимогам часу.

Координуюча забезпечення єдності роботи закладу дошкільної освіти та сім'ї, спрямованої на створення повноцінного виховного потенціалу середовища, сприятливого для становлення самостійної, творчої особистості

дитини, використання педагогічно доцільних форм роботи з батьками на основі диференційованого підходу до різних типів сім'ї [21].

Як зазначають науковці Л. П. Загородня та С. А. Тітаренко, сучасний вихователь закладу дошкільної освіти виконує такі професійні функції: оздоровчо-профілактичну, освітню, виховну, розвивальну, нормативну, просвітницьку, комунікативну, інформаційну, координувальну, функцію рефлексії, діагностично-прогностичну, планувальну, контролюючу, самовдосконалення.

Оздоровчо-профілактична функція збереження життя і здоров'я дітей в умовах закладу дошкільної освіти, профілактика захворюваності.

Освітня свідоме оволодіння дидактичною теорією, системою професійних знань, умінь і навичок, соціальним досвідом на користь дитини та суспільства; спрямована також на задоволення інформаційних знань.

Виховна виховання переконань, мотивів, цінностей, норм поведінки; пов'язана з розвитком духовності особистості; спрямована як на вихователя, так і на дитину.

Розвивальна розвиток професійного мислення, пам'яті, мовлення, педагогічних здібностей.

Нормативна регулювання системи діяльності вихователя (знання норм педагогічної діяльності додає вихователю впевненості в правильності свої дій).

Просвітницька забезпечення впливу всіх соціальних інститутів на особистість дитини дошкільного віку.

Комунікативна володіння прийомами комунікативної взаємодії з дітьми різного віку і різними психолого-педагогічними особливостями розвитку.

Інформаційна орієнтування вихователя в різноманітній психолого-педагогічній і методичній інформації, уміння користуватися різними носіями інформації, володіння засобами інформаційних технологій.

Функція рефлексії розуміння вихователем власної педагогічної діяльності, оцінювання особистісних якостей, емоційних реакцій і

когнітивних здібностей; наявність у вихователя критичного мислення, прагнення до аналізу, обґрунтованість своєї позиції, готовності до адекватного сприйняття інформації.

Діагностико-прогностична уміння комплексно і творчо розв'язувати складні професійні завдання.

Планувальна уміння вихователя планувати навчально-виховну роботу з дітьми певної вікової групи.

Контролююча перевірка якості й ефективності роботи, яку здійснює вихователь.

Координувальна уміння варіювати зміст навчального процесу, добирати педагогічні технології для роботи з дітьми дошкільного віку.

Самовдосконалення професійне зростання вихователя, безперервна оптимізація навчально-виховної роботи з урахуванням вимог часу [34].

1.2. Індивідуально-психологічні особливості особистості вихователя

Особистість вихователя є ключовим фактором у формуванні позитивного психологічного клімату в дитячому садку та ефективній взаємодії з дітьми. Індивідуальні особливості вихователя є складовою частиною його професійної компетентності та мають вплив на якість виховної роботи.

До індивідуальних особливостей вихователя належать його характерні риси, уявлення про світ, особистісні якості та мотивація. Наприклад, емоційна стійкість вихователя, його відповідальність, комунікабельність та терплячість мають значення у взаємодії з дітьми та їх батьками.

До інших індивідуальних особливостей вихователя можна віднести:

- рівень самооцінки та самопізнання;
- здатність до самовдосконалення та професійного зростання;
- нахил до співпраці та колективної діяльності з колегами;
- вміння працювати зі стресом та критичними ситуаціями;
- гнучкість та адаптивність до змін.

У дослідженні індивідуальних особливостей вихователя можуть бути використані різноманітні методи, зокрема тестування, опитування, спостереження та аналіз документів.

Розуміння індивідуальних особливостей вихователя є важливим для розробки програм професійного розвитку та підвищення кваліфікації, а також для відбору та підбору персоналу в дитячих садках.

Основні складові професійної педагогічної компетентності:

1. комплекс знань, що охоплює психологію, загальну методикау навчання та спеціалізовані фахові знання;
2. сукупність професійних вмінь і навичок;
3. професійні таланти та важливі особисті риси, що мають значення для виконання професійних завдань [32].

Умовами успішного формування професійної компетентності є:

- 1) формування системи цінностей та орієнтацій особистості, на основі яких відбувається процес засвоєння знань та вмінь;
- 2) розширення професійних здібностей та проявлення професійно значущих рис особистості у контексті набуття педагогічного досвіду.

Професійна компетентність вихователя є необхідною умовою для підвищення якості педагогічного процесу. Після аналізу різних визначень цього поняття, з урахуванням особливостей діяльності вихователя, можна сформулювати такий варіант: професійна компетентність вихователя ДНЗ полягає в його здатності до ефективного виконання професійних обов'язків, які визначені вимогами посади. Ця компетентність базується на фундаментальній науковій освіті та відображає емоційно-ціннісне ставлення до педагогічної діяльності. Професійна компетентність вихователя дошкільного закладу включає наявність професійно значущих орієнтацій і особистісних якостей, теоретичних знань, професійних умінь і навичок. Ця компетентність полягає у сукупності активно-рольовних і особистісних характеристик педагога, які дозволяють йому ефективно формувати у

дитини основи життєвої позиції, включаючи систему ціннісного ставлення до природи, культури, людей та самої себе. Особлива увага приділяється розвитку дитячого самовираження, розумінню власної ідентичності та вихованню позитивного ціннісного ставлення до себе.

Професійна компетентність вихователя дошкільного закладу включає такі вміння: створювати атмосферу життєдіяльності в дошкільному закладі, наближену до сімейної (особистісне спілкування); забезпечувати різні форми активності дитини (фізична, емоційно-ціннісна, соціально-моральна, пізнавальна, мовленнєва, художня, креативна); використовувати оптимальні для дошкільного віку моделі основних видів діяльності (спілкування, сюжетно-рольова гра, предметно-практична, дослідна та навчальна діяльність). Професійна компетентність вихователя тісно пов'язана з рівнем загальних педагогічних здібностей: організаторських – здатність організовувати і регулювати поведінку дітей, стимулювати їх активність у різних видах діяльності; сугестивних – здатність до словесного і емоційно-вольового впливу на дитину; комунікативних – готовність легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника і отримувати задоволення від спілкування; перцептивних – здатність сприймати і розуміти іншого, педагогічна інтуїція; емоційна стійкість – володіння собою, самоконтроль, саморегуляція; оптимістичне прогнозування – використання у виховному процесі позитивних якостей вихованця; креативних – здатність до творчості, педагогічна мобільність, готовність швидко вирішувати проблемні ситуації. Вимоги до професійної діяльності вихователя – це імперативна система професійних якостей, які визначають успішність педагогічної діяльності. Вчені пропонують різні конструкції вимог до професійної діяльності педагогів: педагогічної (професійної) майстерності, педагогічного професіоналізму, педагогічних здібностей, педагогічної культури, готовності до педагогічної діяльності, педагогічної творчості. Педагогічну майстерність науковці тлумачать як найвищий рівень

педагогічної діяльності, як комплекс властивостей особистості педагога, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності, розуміють як синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва й особистих якостей педагога. Вони виокремлюють такі складові педагогічної майстерності, як: гуманістичну спрямованість діяльності, професійну компетентність, професіоналізм, педагогічні здібності, педагогічну техніку. Критеріями педагогічної майстерності є гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість.

Отже, педагогічний професіоналізм вихователя – це сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, що відбуваються в людині у процесі оволодіння знаннями та довготривалої діяльності і забезпечують якісно новий, вищий рівень вирішення складних професійних завдань [50].

Професійна компетентність вихователя визначає його педагогічну майстерність, яка є необхідною для успішного здійснення виховної діяльності. Окремі педагогічні здібності, що є важливими якостями педагога, є необхідними для здійснення ефективної роботи. Наприклад, до таких здібностей відноситься комунікативність, яка включає в собі сукупність властивостей особистості, що сприяють успішному передаванню, розумінню, засвоєнню та використанню інформації. Також важливим є педагогічно спрямоване спілкування, яке передбачає професійну взаємодію вчителя з усіма учасниками навчально-виховного процесу та спрямоване на створення оптимальних умов для досягнення виховних і навчальних цілей.

Деякі фахівці вважають, що відсутність видатних здібностей можна компенсувати розвитком інших важливих професійних якостей, таких як працьовитість, систематичний саморозвиток та відповідальне ставлення до своїх обов'язків [43].

Педагогічні здібності вважаються вимогою професійної діяльності вихователя, проте не є його вирішальною характеристикою. Професійні якості особистості вихователя – це стійкі загальні та специфічні характеристики, що забезпечують повноцінне виконання своїх професійних функцій та обов'язків.

Також звертаємо увагу на те, що для успішної педагогічної діяльності вихователь повинен оволодіти знаннями з дошкільної педагогіки, дитячої психології, вікової фізіології, дошкільної педіатрії та гігієни, індивідуальними психологічними характеристиками, правилами охорони життя і зміцнення здоров'я дітей. Особливого значення у роботі вихователя набуває психологічна освіта. Знання індивідуальних особливостей дітей, розуміння психолого-педагогічних закономірностей становлення особистості дитини та дитячого колективу допоможуть якнайкраще реалізувати основне педагогічне завдання – створення умов для особистісного становлення своїх вихованців, забезпечення збалансованого розвитку кожної дитини, узгодження в її житті основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та формування її життєвої компетенції. Окремо зупинимось на питанні педагогічного такту як особливому вмінні вихователя будувати свої відносини з дітьми.

Такт – це концентрований вираз розуму, почуттів і загальної культури вихователя. У свою чергу педагогічний такт – це дотримання почуття міри у відносинах, розуміння вихованців, вибір оптимальних засобів впливу на них у конкретній ситуації [19].

Основними характеристиками педагогічного такту є:

- співчутливість, не виявляючи зарозумілості; високі вимоги, не супроводжуючи брутальності та надмірної строгості;
- педагогічний вплив, не принижуючи гідність вихованця, без наказів, настанов, попереджень; здатність давати інструкції, вказівки та прохання без нахабства;
- вміння уважно слухати співрозмовника, не виражаючи байдужості;

- розумна, самовпевнена і професійна манера спілкування, не проявляючи дратівливості або холодності;
- простота в спілкуванні без фамільярності, та показухи;
- розумна твердість і настійчивість без неприклонності;
- уважність, чутливість і емпатійність без їх підкреслення; гумор без посміху;
- скромність без удаваності [50].

За визначенням А. Хуторського, компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, способів діяльності), що задаються відносно певного кола предметів і процесів і є необхідними для того, щоб якісно продуктивно діяти. Як вважає А. М. Богуш, компетенція - це комплексна характеристика особистості, яка охоплює результати її попереднього психічного розвитку: знання, навички та вміння, а також креативність, ініціативність, самостійність, самооцінка, самоконтроль. Отже, компетенція - це об'єктивно-ідеальна категорія, що може використовуватися для характеристики будь-якої сфери діяльності людини, окреслювати її повноваження, права та обов'язки [5].

Г. В. Беленька розрізняє такі сфери компетенції сучасного вихователя дітей дошкільного віку: оздоровчо-профілактичну, діагностико-прогностичну, навчально-розвивальну, методичну, виховну, комунікативну, організаційно-педагогічну, контрольну, просвітницьку, самовдосконалення. Причому кожна з них потребує від педагога, крім професійних знань та умінь, ще й наявності позитивних світоглядних настанов і розвитку певних особистісних професійно значущих рис характеру.

Не менш значущою є психологічна компетентність педагога – невід'ємна складова педагогічної вправності; в сучасному контексті стає необхідною передумовою успішної взаємодії всіх учасників виховного процесу, професійного самовдосконалення педагога та досягнення освітньо-виховних цілей з огляду на результативне використання психологічних знань в інтересах розвитку дітей і привчання їх до духовних цінностей. Психологічна

компетентність педагога має трьохрівневу структуру, до якої входять пізнавальний, функціональний, комунікативний компоненти. Здатність вихователя успішно застосовувати психологічні знання ґрунтується на взаємодії всіх трьох компонентів. Результати експериментальних досліджень (О. Ю. Осадько, С. П. Тищенко) щодо психологічної компетентності педагогів, які займають у навчально-виховному процесі гуманістичну позицію, виявили різні аспекти психічної реальності, які були предметом пізнання цієї групи педагогів та об'єктів їх психолого-педагогічних впливів:

- Ціннісно-смісловне поле знань світоглядного характеру: людська гідність, національна гордість, потреба у пізнанні, сприйняття майбутнього (ідеали, ціннісні орієнтації, очікування);

- Рецептивне поле емпатійних знань, які ґрунтуються на здатності педагога проникати у внутрішні емоційні стани дитини, адекватно сприймати її переживання, виявляти співчуття до неї та розв'язувати конфліктні ситуації на партнерській основі;

- Рефлексивне поле прогностичних знань педагога, спрямованих на аналіз та оцінку ефективності власної професійної діяльності.

Перед педагогом дошкільного закладу стоїть завдання систематично підвищувати рівень власної психолого-педагогічної просвіти. Також підтримувати у батьків потребу в спеціальних психолого-педагогічних знаннях щодо розвитку і виховання дитини. Природна інтуїція батьків як найперших і найголовніших педагогів дитини дає більше позитивних результатів, коли спирається на їхню психологічну компетентність.

Вимоги до психологічної компетентності педагога постійно зростають, що пов'язано, зокрема, із новими соціальними запитами до рівня освіченості сучасного вихователя. Підвищити рівень психологічної компетентності лише за рахунок збільшення обсягу психологічних знань неможливо. Потрібна перебудова ідейних настанов вихователів, «звільнення» їх від обов'язкових виховних стандартів, переорієнтація на нові цінності в інтересах розвитку

особистості кожного вихованця як суб'єкта життєтворчості і носія здібностей [53].

Якості, що забезпечують успішність виконання професійної діяльності вихователя дітей дошкільного віку [37]:

1. Особистісні якості, інтереси та схильності: комунікативні здібності: навички спілкування з людьми; вербальні здібності: уміння чітко, ясно, виразно говорити; організаторські здібності; здатність до співпереживання; розвинута пам'ять, наочно-дієве мислення; високий рівень розподілу уваги: здатність приділяти увагу декільком об'єктам одночасно.
2. Якості, що перешкоджають ефективності виконання професійної діяльності вихователя дітей дошкільного віку: любов до дітей; уміння зацікавити, повести за собою; відповідальність, уважність; самоконтроль і врівноваженість, терпимість; товариськість, тактовність; інтерес та повага до інших людей; вимогливість до себе та інших; уважність, спостережливість; уміння контролювати власну поведінку й емоції.
3. Медичні протипоказання: неорганізованість; безвідповідальність; психічна й емоційна нерівноваженість; агресивність, жорстокість; ригідність мислення; егоїстичність; відсутність любові до дітей; нездатність до співпереживання.
4. Галузі застосування професійних знань: нервово-психічні захворювання; захворювання серцево-судинної та дихальної систем, опорно-рухового апарату, органів зору та слуху; хронічні інфекційні та шкіряно-венеричні захворювання; люди, які є вірусоносіями; люди, які мають шкідливі звички (паління, алкоголь, наркоманія).

О. Гончар виділяє п'ять форм навчальної взаємодії. Найбільш поширена індивідуальна форма «один слухає, інший говорить». Друга, фронтальна, де один говорить, а інші слухають. Третя форма – колективна, яка реалізується у спілкуванні в парі. Четверта – групова, що проявляється під час роботи в малих

групах. П'ятою формою є опосередкована, яка не передбачає безпосереднього контакту учасників навчальної взаємодії. Очевидним є те, що незалежно від того, яку форму взаємодії обирають суб'єкти цього процесу, основну роль у ньому відіграють суб'єкти навчально-педагогічної взаємодії: педагог і студент. Отже, ми можемо зробити висновок, що навчальна взаємодія – це процес спілкування між педагогом і студентом для досягнення навчально-виховних цілей [22].

А. Маркова виділяє такі характеристики структури суб'єктивних властивостей педагога: об'єктивні (професійні знання, психологічні знання, педагогічні знання, професійні вміння) та суб'єктивні (професійні позиції, професійні настанови, психологічні позиції та психологічні настанови) [66].

А. О. Разумовська розглядає такі:

1. Психофізіологічні (індивідні властивості педагога).
2. Здібності.
3. Спрямованість й інші особистісні властивості.
4. Професійно-педагогічні та предметні знання та вміння [9].

У результаті проведеного аналізу психолого-педагогічної літератури ми виділили такі психологічні характеристики діяльності педагога, які зумовлені його індивідуально-психологічними властивостями:

1. Тип професійної позиції викладача – погляди, ставлення до призначення своєї професії та дій, поведінка, зумовлена ними, система інтелектуального, вольового й емоційно-оцінного ставлення до навчальної діяльності (В. Слободченков).

2. Рівень розвитку метапізнавальної сфери викладача – рівень розвитку метакогнітивної регуляції пізнавальних процесів (Г. Шроу, Р. Деннісон).

3. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності – стійка сукупність мотивів діяльності педагога, мети його діяльності, методів досягнення цієї мети, способів оцінки результатів діяльності (А. Маркова, А. Ніконова).

4. Стиль викладання педагога (педагогічний стиль) – спосіб викладання (навчання), який використовує педагог у процесі навчальної взаємодії (Р. Орсова).

Зазначимо, що тип професійної позиції, індивідуальний стиль педагогічної діяльності та стиль викладання ми відносимо до спрямованості педагога, а рівень розвитку метапізнавальної сфери – до його здібностей.

Професійна позиція педагога. Так, педагогічна позиція входить у систему особистісно-професійної позиції педагога (В. Слободчиков). У цій системі вчений виділяє дві субпозиції: учителя та вихователя. На відміну від позиції вчителя, яка акцентується на процесі навчання, позиція вихователя насамперед зосереджується на особистості студента, його розвитку, актуалізації потенціалу тощо. Професійна позиція педагога – це система ставлень суб'єкта і характер вирішення професійних завдань.

Поняття професійної позиції викладача ототожнюється з поняттям педагогічна компетентність та педагогічна спрямованість. На думку А. Маркової, педагогічна позиція є джерелом особистісно-професійної активності індивіда. Е. Ісаєв пропонує розглядати професійну позицію педагога в нерозривному контексті з культурою суспільства [66].

А. Григор'єва виділяє такі компоненти позиції педагога як вихователя: усвідомлення свого місця і професійних можливостей у конкретній соціокультурній і освітній ситуації, наявність внутрішніх передумов до подальшого професійного й особистісного зростання [23].

Л. Асагандян в основу професійної позиції ставить професійну ідентичність, яка, на його думку, дозволяє зіставити індивідуальні особливості людини з нормами різних соціальних груп, зокрема і студентством. Автор наголошує на тому, що специфіка викладача вищого навчального закладу полягає в тому, що він повинен бути ідентичним як мінімум із двома групами: співтовариством спеціалістів у вибраній області та спільністю педагогів вищої школи [62].

Розвиток метакогнітивної сфери викладача. Метапізнавальні вміння включають такі компоненти (за Н. Грубою та Ж. Сержановою):

1. Уміння аналізувати себе як суб'єкта, що пізнає (які чинники впливають на здобуття та засвоєння знань).
2. Уміння розширяти власний кругозір і вирішувати пізнавальні завдання, вибирати відповідні стратегії і тактики їх вирішення.
3. Уміння визначати ціль і завдання мисленнєвої діяльності, правильно розподіляти ресурси, відділяти головне від другорядного.
4. Оцінювати результат пізнавальної діяльності, ступінь виконання поставленого завдання, ефективність рішення.
5. Здійснювати переоцінку результатів діяльності [63].

М. Кислякова виділяє три групи метакогнітивних умінь:

1. Планування інтелектуальної діяльності: уміння планувати, ставити ціль і завдання, прогнозувати результат і наслідки власних дій.
2. Усвідомлене регулювання: уміння об'єктивно оцінювати власне знання або незнання, аргументувати вчинки, налаштовувати себе на роботу.
3. Пізнавальна відкритість: уміння об'єктивно аргументувати власну позицію або ж переглядати результати діяльності в разі помилок, уміння вибудовувати конструктивну критику на адресу інших і адекватно сприймати її на свою адресу [64].

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності. Цю характеристику особистості педагога запропонували дослідниці А. Маркова й А. Ніконова. Вони характеризують індивідуальний стиль педагогічної діяльності як сукупність загальних і особливих способів роботи педагога [66].

Учені запропонували структуру індивідуального стилю педагогічної діяльності. Так, першим компонентом є змістові характеристики педагогічної діяльності:

1. Переважаюча орієнтація педагога на процес навчання або процес та результати навчання, або на результати навчання.

2. Адекватність – неадекватність планування навчально-виховного процесу.

3. Оперативність – консервативність у використанні засобів та методів педагогічної діяльності.

4. Рефлексивність – інтуїтивність у процесі аналізу та результатів власної діяльності.

Динамічні характеристики розкриваються автором у контексті особливостей педагогічної діяльності. Зокрема, до цих характеристик ми відносимо такі:

1. Гнучкість – традиційність як характеристика здатності педагога до швидкого переключення з одного виду діяльності на інший.

2. Імпульсивність – обережність як характеристика поведінки педагога на занятті.

3. Стійкість – нестійкість як вектор орієнтації педагога на ситуацію (настрій і рівень підготовки студентів) або ж на власні цілі (мета, завдання заняття).

4. Емоційне ставлення до студентів, що проявляється в емоційній стійкості педагога, здатності до втримування емоційної рівноваги.

Третім компонентом індивідуального педагогічного стилю є результативні характеристики діяльності педагога, які проявляються в однорідності рівня знань студентів, стабільності навиків навчання, рівні розвитку інтересу до предмета.

Стиль викладання педагога. Педагогічний стиль – це система педагогічних засобів і методичних прийомів, що застосовуються педагогом у навчальному процесі і взаєминах зі студентами, яка характеризує його педагогічну індивідуальність.

Дж. Манак, В. Швець пропонують такі компоненти стилю викладання:

1. Когнітивний стиль – особистісні якості людини, що є основою всіх інших компонентів і визначають способи перероблення інформації.

2. Підходи педагога до викладання – система ціннісно-сміслових настанов педагога, які визначають методи та засоби здійснення педагогічної діяльності.

3. Способи вирішення педагогічних проблем.

4. Педагогічні знання, уміння, навички та досвід

Виділяють й інші класифікації педагогічного стилю. Так, Л. Ітельсон пропонує виділяти емоційний, діловий, спрямовуючий, вимогливий, спонукаючий та змушуючий стилі викладання педагога. В. Калик, ототожнюючи стиль викладання зі стилем спілкування педагога, пропонує таку класифікацію: спілкування на основі спільної зацікавленості, спілкування на основі дружби, спілкування-дистанція, спілкування-заякування, спілкування-загравання.

В. Семендяєва наголошує на впливі стилю педагогічної діяльності на ефективність навчального процесу. Автор підкреслює, що від стилю педагогічної діяльності залежить психологічна атмосфера, емоційне благополуччя студентів [69].

Психологічні особливості вихователя відіграють важливу роль у формуванні позитивного клімату в групі, розвитку дітей, формуванні соціальних навичок та вихованні емоційно зрілих особистостей.

Однією з найважливіших психологічних особливостей вихователя є його емоційна стабільність та здатність до саморегуляції. Вихователь повинен зберігати спокій та контролювати свої емоції в будь-яких ситуаціях, що можуть виникнути в роботі з дітьми та їх батьками.

Іншою важливою психологічною особливістю є здатність до співпраці та спілкування. Вихователь повинен бути відкритим, вміти сприймати та розуміти інших людей, вміти вислухати думку дітей та їх батьків.

Також важливою психологічною особливістю вихователя є здатність до творчого мислення та використання нетрадиційних методів виховання. Вихователь повинен вміти створювати різноманітні ситуації, які сприяють

розвитку дітей, вміти працювати зі своїми власними ідеями та знаходити нові способи роботи з дітьми.

Також серед психологічних особливостей вихователя можна виділити його здатність до емпатії та співчуття, що дозволяє йому легко співпереживати з дітьми та їх проблемами, а також підтримувати їх у важких ситуаціях.

В сучасному світі, вивчення ціннісної сфери особистості стає все більш складним завданням. За підходом культурології, цінності є неодмінною складовою культури. Згідно з поглядом А. Здравомислова, світ цінностей відображає духовну діяльність людини, її моральну свідомість та особисті уподобання. Цінності є регулятивними елементами будь-якої культури, які втілюють ідеали і стандарти. Вчені підкреслюють тісний зв'язок цінностей з поняттям «оцінка». Оцінки можуть змінюватися, що призводить до процесу переоцінки цінностей особистості. В результаті повторних оцінок формуються норми і принципи життєдіяльності [13].

Ціннісне ставлення можна розглядати як своєрідний фільтр, який пропускає лише ті оцінки, що відповідають особистим переконанням. Дослідження в галузі психології, педагогіки та філософії вказують на те, що ціннісне ставлення формується шляхом поєднання культурного, історичного та індивідуального досвіду, який набувається протягом усього життя. На найвищому рівні розвитку ціннісного ставлення знаходиться духовна сфера, в якій соціальні норми та моральні принципи стають внутрішніми механізмами регулювання поведінки особистості. Ціннісні відносини є динамічними, змінними і піддаються впливу зовнішніх факторів. Формування ціннісного ставлення є складним процесом, в якому відбувається взаємодія різних психологічних механізмів. Багато дослідників зазначають, що ціннісне ставлення формується в результаті практичного досвіду та виявляється через внутрішню активність людини.

Аби у сучасних молодих батьків формувалося об'єктивне ставлення, зокрема, ціннісне ставлення до професії вихователя дошкільного закладу, педагогу потрібно не лише володіти психолого-педагогічними знаннями, а й

вміти грамотно презентувати перед батьками особливості педагогічної діяльності, дотримуватися демократичного стилю спілкування, вміти не лише «слухати», а й «чути» звернення і запити батьків, вміти взаємодіяти з різними соціальними категоріями батьків, враховувати їх рівень психологопедагогічної грамотності, намагатися встановити з батьками вихованців довірчі відносини, дотримуватися єдності виховних вимог у родині та у дошкільному закладі. І головне – це повага до гідності дитини, повага до батьків і повага до самого себе. Вихователь дошкільного закладу і батьки вихованців – це не суперники, не конкуренти, а партнери, у яких спільне завдання – реалізація особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти, прилучення дітей до системи цінностей, культури, традицій українського народу, формування у дошкільників цілісної картини світу, забезпечуючи при цьому гармонійний розвиток дитини.

Активний перехід вихователів до гуманістичної позиції у розвитку, вихованні і навчанні зумовив попит на психологічні знання. На даний час психологія є першою помічницею вихователя дошкільного закладу, який прагне успішно організувати педагогічний процес на гуманістичних засадах. Психологія розвивається швидкими темпами і її досягнення повинні стати надбанням сучасного педагога. «Якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, – писав К. Ушинський, – то вона повинна перше пізнати її також в усіх відношеннях». Педагогіка може успішно розробити план виховання цілісної особистості, якщо спиратиметься на весь комплекс наук про людину, центром якого є психологія: «Ми не кажемо педагогам, дійте так чи інакше, але кажемо їм, вивчайте закони психічних явищ, якими хочете керувати, і дійте, зважаючи на закони й обставини, у яких ви хочете їх застосувати».

Удосконалення роботи, спрямованої на налагодження взаємин вихователя з батьками дошкільників, можна здійснювати в різних напрямках. Найголовніші з них: гуманізація змісту і форм роботи з сім'єю; гармонізація взаємовідносин педагогів і батьків; підвищення ефективності прийомів і

засобів впливу на сім'ю. Гуманізація змісту і форм роботи із сім'єю неможлива без прийняття педагогом дошкільного закладу ідеї гуманізму як провідної, визначальної. Оскільки гуманізм – це насамперед визнання цінності людської особистості, її права на вільний розвиток, на реалізацію своїх здібностей, процес удосконалення доцільно розпочати з критичної переоцінки вихователем типової для нього педагогічної позиції, ціннісного ставлення до батьків своїх вихованців. Ціннісне ставлення виявляється: в умінні надавати представникам сімей право на власну, навіть не схожу (іноді протилежну) позицію, точку зору, систему цінностей; у здатності інформувати батьків не лише про обов'язки по відношенню до дитячого садка, а й про їхні права; у готовності позитивно ставитись до проявів батьківської ініціативи та творчості, стимулювати та заохочувати їх; у відмові від звички розглядати сім'ю як безвідмовного і слухняного партнера, у сповідуванні ідеї «рівного партнерства»; в умінні не лише навчати батьків, а й вчитись у них; у здатності підтримувати у батьків почуття своєї самоцінності, самоповаги, значущості; у зваженому підході до визначення змісту роботи з батьками, в умінні орієнтуватися на їхнє замовлення; у звичці планувати спілкування з батьками, прогнозувати його характер і можливі наслідки; у схильності до проявів гуманізму – привітності, турботи, готовності допомогти; у розумінні специфіки сім'ї, особливо призначення родинного виховання [39].

Психологічний портрет сучасного вихователя дошкільного закладу включає такі складові: професійний імідж та індивідуальний стиль; психолого-педагогічні здібності; стиль педагогічного спілкування; педагогічний такт; психологічні знання; психолого-педагогічна компетентність; високий рівень комунікативної компетентності; наявність педагогічної емпатії; педагогічна творчість; високий рівень пізнавальної активності; наявність мотивів саморозвитку та самоствердження; володіння навичками конструктивної взаємодії.

Набуття вихователем індивідуального стилю професійної діяльності дає змогу усвідомлено формувати образ педагога, який відображає його

внутрішній світ, розкриває найяскравіші якості особистості. Йдеться про професійний імідж. Педагогічний імідж (англ. image – образ) – емоційно забарвлений стереотип сприймання образу педагога у свідомості вихованців, їх батьків, колег, а також у масовій свідомості. При формуванні іміджу педагога реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписує йому оточення. Імідж охоплює зовнішність, манеру одягатися, стиль спілкування, поведінки, мислення. Інакше кажучи, це мистецтво «керувати враженнями» (Е. Гофман). Імідж вихователя має відображати його харизматичні риси – найпривабливіші якості, які асоціюються з індивідуальністю людини і охоплюють соціально-персональні характеристики. Завдяки харизматичним якостям вихователь здобуває визнання, успіх, авторитет. Практика свідчить, що нерідко інтерес аудиторії до своєї особистості педагога-початківця підтримують або екстравагантністю – незвичністю вигляду, манер, або епатажем – вульгаризованою формою іміджу. Для досягнення відповідного іміджу потрібно насамперед об'єктивно визначити свої переваги і вдало використовувати їх. Педагог формує морально-етичні погляди й смаки своїх вихованців. Будь-яка деталь у його зовнішньому вигляді й поведінці має виховне значення. «Я повинен бути естетично виразним, - писав А.С. Макаренко, – тому я ні разу не вийшов з брудними чобітьми або без пояса. Я теж повинен мати якийсь блиск, у міру сили та змоги, звичайно». Не менш важливо навчитися дивитися на себе очима інших людей, оцінювати свою харизматичність, уміти себе «подати» – самопрезентуватися. Самопрезентація – вміння людини подати себе з найкращого боку, викликати почуття довіри до себе і зберегти його. Імідж вихователя впливає на успішність його самопрезентації. Зокрема, перше враження про людину складається саме під впливом її зовнішнього вигляду. Одяг, взуття, макіяж, аксесуари – все це створює її образ. Зовнішній вигляд педагога має бути естетично виразним: привітна усмішка, стримані рухи, плавна хода, правильна постава тощо. Отже, вихователь дошкільного закладу повинен мати власний «почерк», володіти персональними манерами і особливим ставленням до

розвитку, навчання і виховання. Якщо педагог не зміг виробити індивідуальний стиль у своїй професійній діяльності, то він не зможе зайняти чітку авторську позицію в освітньому просторі.

Людину до діяльності спонукає зазвичай не один, а кілька мотивів. Кожен із них має різну спонукальну силу. Проаналізуємо мотиви, які мають найбільш практичне значення у діяльності вихователя. Мотив самоствердження (прагнення утвердити себе в соціумі) пов'язаний з почуттям власної гідності, честолюбством. Інколи прагнення до самоствердження відносять до мотивації престижу. Таким чином, прагнення до самоствердження, до підвищення свого формального та неформального статусу, до позитивної оцінки своєї особистості – істотний мотиваційний фактор. Прагнення до саморозвитку, самовдосконалення – це важливий мотив, який спонукає нас багато працювати і розвиватись. Що ж заохочує людину до розвитку? На думку А. Маслоу, це прагнення до цілковитої реалізації своїх здібностей, впевненість у собі, здатність відчувати свою компетентність. Інколи так буває, що педагог ніби розривається між прагненням до руху вперед та прагненням до самозбереження і безпеки. З одного боку, він прагне до чогось нового, а з іншого – страх перед небезпекою і чимось невідомим стримують його рух уперед. Також у педагогічній діяльності вихователя важливе місце займає мотив афіліації – це прагнення до встановлення або підтримання стосунків з іншими людьми, прагнення до контакту і спілкування з ними. Сутність афіліації полягає в самоцінності спілкування. Афіліативне спілкування – це таке спілкування, яке приносить задоволення, захоплює, подобається людині. Метою афіліативного спілкування може бути прагнення здобути симпатію партнера зі спілкування [33].

Вагоме місце у створенні психологічного портрету вихователя займають педагогічні здібності – сукупність психічних особливостей педагога, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення. До них відносимо толерантність, чутливість до людини, до особистості, яка формується. З нею тісно взаємодіють

комунікативність (потреба у спілкуванні, здатність легко налагоджувати контакти, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування); перцептивні здібності (професійна проникливість, пильність, інтуїція, здатність сприймати і розуміти іншу людину, її психологічний стан за зовнішніми ознаками); динамізм особистості (здатність активно впливати на іншу особистість); емоційна стабільність (володіння собою, самоконтроль, саморегуляція); оптимістичне прогнозування (передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній); креативність (здатність до творчості, генерування нових ідей, уникання традиційних схем, оперативного розв'язання проблемних ситуацій); впливовість (здатність вплинути на психічний і моральний світ дітей в певному напрямі, зближуватися з ними, здобувати довіру, любов і повагу, глибоко проникати у їхній внутрішній світ, проектувати його [36].

Для вихователя дошкільного закладу у роботі як з дітьми, так і з батьками, важливо володіти діалогічним видом спілкування. Воно допомагає відкрити відмінну від власної реальність, тобто реальність іншої людини, її почуттів, уявлень, думок, реальність навколишнього світу. Тому діалогічне спілкування часто називають гуманістичним спілкуванням, яке характеризують такі принципи (К. Роджерс): конгруентність (узгодженість) партнерів по спілкуванню; довірливе сприймання особистості партнера; сприймання іншого учасника взаємодії як рівного; дискусійний характер спілкування; персоніфікований характер спілкування (від імені власного «Я»). Таке спілкування є найприйнятнішим з огляду на продуктивність міжособистісних контактів [51].

Оволодіння вихователем психологічними знаннями – засвоєння понять і категорій, що стосуються природи психіки, закономірностей становлення особистості, механізмів розвитку її психічних якостей, є однією з найважливіших умов впровадження педагогами у практику гуманістичних принципів. Використання педагогом знань неможливе без впливу на цей процес його особистісних структур – переконань, ціннісних орієнтацій,

інтересів, світоглядних принципів, життєвих стереотипів; «знання входять складовою частиною в усі психологічні якості, моральні переконання, естетичні погляди, свідомість» (Г.С. Костюк). Психологічні знання педагога несуть на собі відбиток його індивідуальності як суб'єкта взаємодії з вихованцями та їх батьками. Зміст цих знань та їх функціональні особливості залежать від тієї особистісної позиції, яку вихователь займає у освітньовиховному процесі: авторитарно-директивної чи гуманістичної. Авторитарно-директивна позиція зумовлює високу стійкість помилкових перцептивно-оцінних та виховних стереотипів у свідомості педагога. Така позиція пов'язана із недостатністю знань про внутрішні психологічні причини невдач дитини та індивідуальні особливості її розумової, вольової, емоційної, перцептивної діяльності, а також рис характеру та світоглядних орієнтацій. І, навпаки, гуманістична позиція вихователя органічно пов'язана з таким рівнем його психологічних знань, які свідчать, що педагог усвідомлює здібності та можливості зростаючої особистості і разом з тим розуміє, які внутрішні перепони стоять на заваді їхньої реалізації, виявляє необхідні знання щодо вироблення відповідних стратегій, спрямованих на всебічне укріплення та самоактуалізацію конструктивних витоків дитячого «Я» [53].

Професійна компетентність об'єднує три основні аспекти педагогічної праці: педагогічну діяльність, педагогічне спілкування і вияви особистості педагога. Педагогічна праця вважається одним з найважчих видів людської діяльності, що вимагає мотивації, постановки цілей та продуктивності. Сукупність умов, в яких педагог ставить цілі і приймає рішення, називається педагогічною ситуацією [13].

Творчість педагога дошкільного закладу – здатність винаходити в процесі повсякденної професійної діяльності щось нове, комбінувати, видозмінювати, адаптувати відоме до вікових та індивідуальних особливостей конкретної дитини; гнучкість у виборі адекватних засобів впливу на дитину; пошук нестандартних способів розв'язання освітніх завдань; оригінальне доцільне застосування засобів стимулювання творчої ініціативи вихованців та

їхньої пізнавальної активності. Інакше кажучи, творчість – це здатність не просто до вищого рівня професійної діяльності, а й до вдосконалення, перетворення та розвитку [44].

Великий педагог К.Д. Ушинський писав, що у вихованні все повинно ґрунтуватися на особистості вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела - людини. Ні статuti, ні програми, ніякий штучний організм закладу, не може замінити особистості у справі виховання. Тільки особистість може діяти на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна сформувати характер.

Які ж особистісні якості вихователя особливо значущі для педагогічної діяльності? Відомий педагог XVIII століття Песталоцці вважав за необхідне, щоб ставлення вихователя до дітей були чисто батьківські, цілком подібні істинним сімейним відносинам. Пройшли роки, але і сьогодні неодмінною умовою успіху в діяльності вихователя є педагогічна спрямованість, повернути свого «Я» до інших людей, любов до дітей. Ці якості характерні як для досвідчених майстрів, так і для молодих педагогів, чиє покликання - робота з дітьми. І ще одна особливість - почуття емпатії - відгукуватися на переживання, співчувати. Висока працездатність, спостережливість як психологічна, так і соціально-психологічна. Наявність цих якостей значимо для успіху в діяльності вихователя. Вони допомагають виявити тенденції, які намічаються у розвитку особистості та пізнавальної сфери дитини, визначити ефективність використання в роботі методів, прийомів, відшукати «родзинку» в кожній дитині, визначити характер, особливості як окремої дитини, так і дитячої групи в цілому. Ці якості сприяють виявленню емоційного клімату дитини не тільки в групі однолітків, а й у сім'ї [38].

Функції вихователя - це професійні обов'язки, виконання яких дає можливість успішно досягти цілей його педагогічної діяльності. Вихователь повинен сприяти створенню сприятливих умов для гармонійного фізичного розвитку дітей, охорони і зміцнення здоров'я. У числі найважливіших турбот вихователя - формування основ здорового способу життя у своїх вихованців.

Педагог прагне розвивати у своїх вихованців потребу в руховій активності та створювати сприятливі умови для цього. Використовуючи природні ресурси, вихователь реалізує оздоровчу функцію. Сонце, повітря, вода і земля можуть щедро дарувати дітям здоров'я, якщо вони навчаються з вдячністю приймати цей дар. Це може включати проведення більшого часу на свіжому повітрі, частіше стикання з природою та спілкування з нею, а також навчання дітей звертатися до природи за допомогою, якщо це необхідно. Наприклад, додати шматочок подорожника до зашкрябаної рани або сховатися від сильного вітру за кущами.

Педагог повинен враховувати індивідуальні особливості дітей, такі як група здоров'я, рівень рухової активності та здібностей. Він вивчає розвиток психіки дитини у контексті її взаємодії з оточуючим світом, намагаючись знайти причини особливостей і відхилень у розвитку своїх вихованців. Педагог керується принципом "Не нашкодь!", який є так само важливим для нього, як для лікаря. Він проводить дослідження окремих дітей і групи в цілому таким чином, щоб не завдати шкоди дитині, її емоційному стану, здоров'ю та відносинам з однолітками. Успіх діагностичної роботи в значній мірі залежить від об'єктивності педагога, його здатності не піддаватися впливу попередньо сформованого суб'єктивного уявлення про конкретну дитину і її сім'ю. Важлива також тісна співпраця між всіма педагогами, що працюють з дітьми, психологом та батьками вихованців.

Діагностична та корекційна функції тісно переплетені в діяльності вихователя. Різні сторони психічного і фізичного розвитку дитини можуть мати потребу в корекції (виправлення, поліпшення) постава, витривалість, пізнавальні процеси, емоційна і волюва сфера, особистісні якості, взаємини з однолітками, дорослими, спілкування. У корекції педагог широко використовує різні види діяльності дошкільника насамперед ігрову, визнану універсальною формою корекції в дошкільному віці. За допомогою однієї і тієї ж гри педагог може вирішувати різні завдання: для однієї дитини може бути засобом підвищення самооцінки, для іншого - надавати розгальмовує,

тонізуючий ефект. Для третього - школою колективних відносин.

Професійне самовдосконалення - самоосвіта і самовиховання. Цій функції відводиться важлива роль. Широкий коло знань, знайомство з якими допомагає професійному росту педагога. Професійне зростання педагога, його творчість тісно пов'язані з тим, наскільки активно він долучається до психологічної культури, задовольняє свою потребу в психологічних знаннях.

Професійні вміння вихователя дитячого садка на які слід насамперед звернути особливу увагу: гностичні; проектувальні та конструкторські; комунікативні; організаторські.

Гностичні (вміння проникнути у внутрішній зміст дій і вчинків дитини, в мотиви його дій і внутрішні відносини до завдань, які перед ними ставляться). Гностичні вміння вихователь використовує і для вивчення батьків, сімейної мікросередовища дитини. До цієї групи умінь належать і вміння оцінити ефективність застосовуваних методів і навчання, вміння аналізувати досвід інших з метою перенесення передових методів і прийомів роботи у власну передову практику. Гностичні вміння тісно пов'язані зі знанням психології, розумінням закономірностей і особливостей розвитку дітей, розвитком психологічної спостережливості, інтересу до духовного світу дитини. Проникнути в душу дитини вихователю допомагає володіння методами дитячої психології - спостереженням, експериментом, соціометричними методами, бесідою, методом аналізу продуктів дитячої діяльності.

Важливу роль у діяльності вихователя грають проектувальні і конструктивні вміння. Проектувальні вміння потрібні вихователю, щоб бачити «завтрашній день» вихованців, щоб проектувати розвиток особистості кожної дитини окремо, дитячої групи в цілому. До цієї групи умінь відносяться вміння планувати діяльність дошкільника в усі режимні моменти, як на короткий, так і на більш тривалий період, складати план, сценарій розваги. Проектувальні вміння необхідні при плануванні вивчення дитини, дитячої групи, сім'ї, при розробці плану корекції розвитку особистості кожної дитини,

емоційного клімату в дитячому суспільстві.

Конструктивні вміння виявляються в забезпеченні (інформаційному, комунікативному) конкретного педагогічного заходу, який має пройти у запланований педагогічний відрізок часу (ранков гімнастика, заняття, екскурсія, розвага). Ці вміння відіграють важливу роль у створенні такої предметно-ігрового середовища, яка стимулювала б гри дітей різного рівня розвитку, темпераменту, давала б можливість проявити творчу активність, як хлопчикам, так і дівчаткам. Конструктивні вміння забезпечують успіх і при створенні предметно-мистецького середовища, сприятливих умов для пізнавально-практичної діяльності, трудовий. До цієї групи умінь належать і вміння, переробити увесь зміст і подати її дітям з урахуванням віку.

У процесі педагогічної діяльності можна виділити наступні характеристики спілкування:

- Загальна система спілкування педагога і учнів, що передбачає наявність певного стилю спілкування.
- Система спілкування, яка є характерною для конкретного етапу педагогічної діяльності.
- Ситуативна система спілкування, яка виникає при вирішенні конкретної педагогічної та комунікативної задачі.

Під стилем спілкування ми розуміємо індивідуально-типологічні особливості соціально-психологічної взаємодії педагога і учнів. У стилі спілкування знаходять вираження:

- Особливості комунікативних можливостей вчителя;
- Сформований характер взаємин педагога і вихованців;
- Творча індивідуальність педагога;
- Особливості учнівського колективу.

Причому необхідно підкреслити, що стиль спілкування педагога з дітьми - категорія соціально та морально насичена. Вона втілює в собі соціально-етичні установки суспільства і вихователя як його представника.

Перше експериментальне дослідження стилів спілкування було

проведено в 1938 році німецьким психологом Куртом Левінім.

У наші дні виділяють багато стилів спілкування, але зупинимося на основних.

1. Авторитарний

При авторитарному стилі характерна тенденція на жорстке управління і всеосяжний контроль виражається в тому, що викладач значно частіше за своїх колег вдається до наказовому тоні, робить різкі зауваження. Впадає в очі велика кількість нетактовних випадів на адресу одних членів групи і неаргументоване вихваляння інших. Авторитарний викладач не тільки визначає загальні цілі роботи, але і вказує способи виконання завдання, жорстко визначає, хто з ким буде працювати, і т. д. Завдання та способи його виконання даються викладачем поетапно. Характерно, що такий підхід знижує діяльну мотивацію, оскільки людина не знає, яка мета виконуваної ним роботи в цілому, яка функція даного етапу і що чекає попереду [1].

2. Ліберальний.

Характеризується прагненням суб'єкта взаємодії мінімально включитися у спільну діяльність, що пояснюється зняттям із себе відповідальності за її результати. Такі люди беруть участь у спілкуванні переважно формально, слабо концентруючись на сутності процесу. Ліберальний стиль спілкування реалізується на основі невтручання, основу якого складає байдужість і незацікавленість проблемами іншої людини та її оточення. Наслідком цього часто є відсутність контролю над процесом спілкування.

Прихильники цього стилю ухиляються від прийняття рішення, передаючи ініціативу партнерові по взаємодії. Організація та контроль діяльності, в процесі якої переважає ліберальний стиль спілкування, здійснюється безсистемно, проявляється нерішучість партнерів, вагання в ситуаціях вибору. Застосування цього стилю на практиці може здаватися демократичним, але через пасивність, незацікавленість, нечіткість цілей взаємодії та брак відповідальності процес спілкування стає майже некерованим. Групи, в яких переважає ліберальний стиль спілкування,

характеризуються нестійкістю соціально-психологічного клімату та наявністю прихованих конфліктів [1].

3. Демократичний

Що стосується демократичного стилю, то тут в першу чергу оцінюються факти, а не особистість. При цьому головною особливістю демократичного стилю виявляється те, що група бере активну участь в обговоренні усього ходу майбутньої роботи та її організації. У результаті в учнів розвивається впевненість у собі, стимулюється самоврядування. Паралельно збільшення ініціативи зростають товарицькість і конфіденційність в особистих взаєминах. Якщо при авторитарному стилі між членами групи панувала ворожнеча, особливо помітна на тлі покірності керівнику і навіть запобігання перед ним, то при демократичному управлінні учні не тільки виявляють інтерес до роботи, виявляючи позитивну внутрішню мотивацію, але зближуються між собою в особистісному відношенні. При демократичному стилі керівництва вчитель спирається на колектив, стимулює самостійність учнів. В організації діяльності колективу вчитель намагається зайняти позицію «першого серед рівних». Вчитель виявляє певну терпимість до критичних зауважень учнів, заглиблюється в їхні особисті справи і проблеми. Учні обговорюють проблеми колективного життя і роблять вибір, але остаточне рішення формулює вчитель [1].

4. Спілкування на основі захопленості спільною творчою діяльністю.

В основі цього стилю - єдність високого професіоналізму педагога та його етичних установок. Адже захопленість спільним з учнями творчим пошуком - результат не тільки комунікативної діяльності вчителя, але більшою мірою його ставлення до педагогічної діяльності в цілому. Театральний педагог М. О. Кнебель зауважила, що педагогічним відчуттям "жене тебе до молоді, змушує знаходити шляхи до неї ..." [24].

5. Спілкування-дистанція

Цей стиль спілкування використовують як досвідчені педагоги, так і

початківці. Суть його полягає в тому, що в системі взаємин педагога і учнів як обмежувача виступає дистанція. Але і тут потрібно знати міру. Гіпертрофована дистанція веде до формалізації всієї системи соціально - психологічної взаємодії вчителя та учнів і не сприяє створенню істинно творчої атмосфери. Дистанція повинна існувати в системі взаємовідносин вчителя і дітей, вона необхідна. Але вона повинна впливати із загальної логіки відносин учня і педагога, а не диктуватися вчителем як основа взаємин. Дистанція виступає як показник провідної ролі педагога, будується на його авторитеті.

Авторитет повинен завойовувати не через механічне встановлення дистанції, а через взаєморозуміння, в процесі спільної творчої діяльності. І тут надзвичайно важливо знайти як загальний стиль спілкування, так і ситуативний підхід до людини [25].

6. Спілкування - залякування

Цей стиль спілкування, до якого також іноді звертаються вчителі-початківці, пов'язаний в, основному з невмінням організувати продуктивне спілкування на основі захопленості спільною діяльністю. Адже таке спілкування сформувати важко, і молодий вчитель нерідко йде по лінії найменшого опору, обираючи спілкування-залякування або дистанцію в крайньому її прояві.

У творчому відношенні спілкування-залякування взагалі безперспективно. По суті своїй воно не тільки не створює комунікативної атмосфери, забезпечує творчу діяльність, але, навпаки, регламентує її, оскільки орієнтує дітей не на те, що треба робити, а на те, чого робити не можна, позбавляє педагогічне спілкування дружності, на якій ґрунтується взаєморозуміння, так необхідне для спільної творчої діяльності [1].

7. Загравання

Знову-таки характерне, в основному, для молодих вчителів і пов'язане з невмінням організувати продуктивне педагогічне спілкування. По суті, цей тип спілкування відповідає прагненню завоювати помилковий, дешевий

авторитет у дітей, що суперечить вимогам педагогічної етики. Поява цього стилю спілкування викликано, з одного боку, прагненням молодого вчителя швидко встановити контакт з дітьми, бажанням сподобатися класу, а з іншого боку - відсутністю необхідної загальнопедагогічної та комунікативної культури, умінь і навичок педагогічного спілкування, досвіду професійної комунікативної діяльності [1].

Спілкування-загравання, як показують спостереження, виникає в результаті: а) нерозуміння педагогом стоять перед ним відповідальних педагогічних завдань; б) відсутність навичок спілкування; в) боязні спілкування з класом і одночасно бажання налагодити контакт із учнями.

Висновки до розділу 1

У сучасному світі виховання дітей відіграє важливу роль в житті кожної людини. Вихователь – це професійний працівник, який займається дітьми різного віку, розвиваючи їхні здібності та потенціал. Вихователю необхідні певні індивідуально-психологічні властивості, щоб успішно виконувати свою роботу.

До індивідуально-психологічних властивостей вихователя можна віднести толерантність, наявність емпатії, здатність до адаптації та творчість. Ці властивості допомагають вихователю успішно працювати з різними дітьми та відповідно реагувати на складні ситуації.

Особистість вихователя є ключовим фактором у формуванні позитивного психологічного клімату в дитячому садку та ефективній взаємодії з дітьми. Індивідуальні особливості вихователя є складовою частиною його професійної компетентності та мають вплив на якість виховної роботи.

До індивідуальних особливостей вихователя належать його характерні риси, уявлення про світ, особистісні якості та мотивація. Наприклад, емоційна стійкість вихователя, його відповідальність, комунікабельність та терплячість мають значення у взаємодії з дітьми та їх батьками.

Іншою важливою психологічною особливістю є здатність до співпраці

та спілкування. Вихователь повинен бути відкритим, вміти сприймати та розуміти інших людей, вміти вислухати думку дітей та їх батьків.

До інших індивідуальних особливостей вихователя можна віднести:

- рівень самооцінки та самопізнання;
- здатність до самовдосконалення та професійного зростання;
- нахил до співпраці та колективної діяльності з колегами;
- вміння працювати зі стресом та критичними ситуаціями;
- гнучкість та адаптивність до змін.

Психологічні особливості особистості вихователя включають комплекс різноманітних внутрішніх і зовнішніх якостей, що визначають його здатність до успішного виконання професійних завдань. До них можна віднести:

- Емоційна стійкість - здатність контролювати свої емоції та поводитися в емоційно напружених ситуаціях, яка є важливою для підтримання позитивного психологічного клімату в колективі.
- Самокритичність - здатність аналізувати свої дії та приймати конструктивну критику для покращення власних професійних навичок.
- Емпатія - здатність відчувати та розуміти почуття дітей та інших колег, що допомагає підтримувати взаєморозуміння та допомагати дітям вирішувати проблеми.
- Самодисципліна - здатність контролювати свої дії та вести себе згідно з встановленими правилами та нормами.
- Комунікабельність - здатність ефективно спілкуватися з дітьми, батьками та іншими колегами, що є важливою для забезпечення якісної виховної роботи та підтримання позитивного психологічного клімату в колективі.
- Творчість - здатність використовувати творчі підходи та різноманітні методи виховання, що сприяє стимулюванню інтелектуального розвитку дітей.
- Професійна самореалізація - здатність до постійного самовдосконалення та розвитку професійних навичок.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

2.1. Характеристика вибірки та методик дослідження

Під час організації емпіричного дослідження ми дійшли до припущення, що дослідження індивідуально-психологічних особливостей вихователів мають істотні відмінності, психологічними характеристиками представників різного віку, які виявляються у таких його складових як рівень індивідуально-психологічних властивостей, тобто особистісних особливостей та психологічних станів, самооцінка професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності, рівень емпатійних тенденцій, саморозвиток і виявлення ознак нервово-психічної нестійкості.

Емпіричне дослідження ґрунтувалось з основних етапів:

1. Підготовчий етап, в межах якого здійснювалось опрацювання наукової літератури з даної проблематики, визначення об'єкту, предмету та завдань дослідження.

Нами була сформована вибірка, до якої увійшли 20 досліджуваних, поділених на дві групи: молодші спеціалісти (20-35 років) та спеціалісти старшого віку (40-55 років), тобто вихователі ясельних, молодших, середніх та старших груп, які працюють у Глобинському ДНЗ № 4 «Зірочка».

2. Дослідницький етап, на якому проводилось емпіричне дослідження та оброблялася отримана інформація, здійснювався її теоретичний аналіз.

3. Аналіз результатів емпіричного дослідження, який передбачав характеризувати отриманих емпіричних даних та формулювання висновків.

Дослідження проводилося автором у період з березня по травень 2023 року.

Методологічне обґрунтування дослідження особливостей вихователя базується на психологічних підходах, які дозволяють розглядати вихователя як

професійну особистість зі своїми особливостями. Зокрема, використовуються такі підходи як особистісний, практико-орієнтований та діяльнісний.

Особистісний підхід дозволяє досліджувати вихователя як індивіда зі своїми психологічними особливостями, здібностями та потребами.

Практико-орієнтований підхід зосереджує увагу на конкретних виховних ситуаціях та практиках, що дозволяє зрозуміти, які вміння та навички потрібні вихователю для успішної професійної діяльності.

Діяльнісний підхід дозволяє досліджувати вихователя як учасника виховного процесу, зокрема, аналізувати його комунікацію з дітьми, здатність до співпраці з батьками, розв'язання конфліктів та інші професійні навички.

Таким чином, методологічне обґрунтування дослідження відповідає на запитання про те, яким чином можна зрозуміти та описати індивідуально-психологічні особливості вихователя.

Виходячи з системної природи особистості, ми вважаємо за необхідне використання методики типу опитувальники. З метою розкриття різноманітних аспектів дослідження індивідуально-психологічних особливостей вихователів у дошкільному навчальному закладі нами обрані наступні методики:

1. Методика «Незавершені речення» (В. М. Вронська)
2. Методика вивчення самооцінки професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності (Т. А. Ротанова, Л. І. Золотарьова, Н. Ф. Шляхта)
3. Методика «Діагностика рівня емпатії» (І.М.Юсупова)
4. Методика «Здібності педагога до творчого саморозвитку» (І. В. Нікішина).
5. Методика "Прогноз" (оцінка рівня нервово-психічної стійкості за В. Бодровим)

Опитувальники визначаються як тип методик, які складаються з набору пунктів, що не мають правильної відповіді, а характеризуються лише їх частотою і спрямованістю. При цьому особливість їх використання полягає у

імовірнісній значимості отриманих результатів і залежить від їх валідності, надійності, достовірності та стандартизованості.

Обрані методики відповідають вимогам стандартизації, валідності, надійності та співвідносяться з метою роботи та завданнями дослідження.

У наступній частині роботи подається їх детальна характеристика.

Методика «Незавершені речення» (В. М. Вронська) розроблена для дослідження особистісних особливостей та психологічних станів людини. Її використовують у психології, психотерапії, соціології та інших сферах.

У контексті дослідження індивідуально-психологічних властивостей вихователя методика може допомогти виявити такі характеристики, як самооцінка, ставлення до себе, до своєї професії та до оточуючих людей. В рамках методики людина пропонується доповнити незакінчені речення, які містять ключові слова, що стосуються її особистості та стану.

Процедура проведення. Дослідженням пропонується закінчити незавершене речення, яке надруковане на аркуші паперу. Речення можуть стосуватися різних ситуацій або подій, а учасники повинні закінчити їх, використовуючи свої власні думки та почуття. Наприклад: "Я ніколи не відчував себе задоволеним зі своєї роботи, коли ..." або "Я ніколи не відчував себе повністю впевненим у своїх можливостях, коли ...".

Обробка результатів. Підраховується загальна сума балів за всіма показниками. Отриманим результатам відповідають наступні рекомендації:

За кожну правильну й повну відповідь на питання №№ 1; 3; 6 ставиться 5 балів, правильну, але неповну – 4 бали; частково правильну – 3 бали; неправильну – 2 бали; відсутність відповіді – 1 бал.

Рівень обізнаності педагогів щодо сутності професіоналізму та шляхів його досягнення визначається за сумарним балом: понад 12 балів – високий рівень; від 9 до 12 балів – середній рівень від 3 до 8 балів – низький рівень.

За кожну відповідь на питання №№ 2; 4; 5, в якій констатується позитивне ставлення до професіоналізму та його розвитку, ставиться 1 бал, невизначене ставлення – 0 балів, негативне ставлення – (-1 бал).

Ставлення педагогів до професіоналізму та його розвитку визначається за сумарним балом: від 2 до 3 балів – позитивне ставлення; від 0 до 1 – невизначене ставлення від -3 балів до 0 – негативне ставлення.

Методика вивчення самооцінки професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності (Т. А. Ротанова, Л. І. Золотарьова, Н. Ф. Шляхта) досліджується з метою визначення рівня самооцінки вихователів щодо їх професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності. Результати дослідження можуть бути використані для підвищення ефективності навчання вихователів та розвитку їх професійних компетенцій. Крім того, ця методика може бути корисною при відборі кандидатів на вакансії вихователів і при формуванні індивідуальних планів професійного розвитку працівників у сфері дошкільної освіти.

Процедура проведення. Передбачає заповнення опитувальника вихователями. Опитувальник складається з 20 питань, що спрямовані на вивчення самооцінки професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності. Відповіді оцінюються за 5-бальною шкалою, де 5 – "повністю погоджуюсь", 4 – "погоджуюсь", 3 – "не погоджуюсь і не заперечую", 2 – "не погоджуюсь", 1 – "повністю не погоджуюсь".

Обробка результатів. При обробці даних для кожного підраховується кількість тих рис, які вибрав випробуваний, і ділиться на загальну кількість у відповідному еталонному ряду. Якщо коефіцієнт по позитивному переліку близький до одиниці, то він швидше за все переоцінює себе; якщо близький до нуля, то недооцінює. За негативним переліком – навпаки. Коефіцієнти, близькі до 0,5, говорять про нормальну, середню самооцінку.

Високий рівень сформованості (3 бали). Самооцінка висока (або середня), відносно стійка. Випробуваний добре уявляє, які якості в нього розвинені недостатньо, займається самовихованням.

Середній рівень сформованості (2 бали). Самооцінка може бути середньої або високою. Випробуваний представляє, які якості необхідно розвивати, але не докладает зусиль до самовдосконалення.

Низький рівень сформованості (1 бал). Самооцінка низька, суперечлива, немає прагнення до самовдосконалення.

Методика «Діагностика рівня емпатії» І. М. Юсупова досліджує рівень розвиненості емпатії у вихователя. Емпатія - це здатність розуміти та відчувати почуття та емоції іншої людини. Ця методика дозволяє виявити рівень емпатії вихователя, його здатність співчувати, бути уважним до потреб та емоцій дітей, з якими він працює. Результати дослідження можуть використовуватися для підвищення якості виховної роботи та розвитку професійних навичок вихователя.

Процедура проведення. Методика складається з наступних етапів:

1. Учасникам пропонується прочитати короткі сюжети про певні ситуації, в яких зустрічається людина, що переживає певні емоції або потребує допомоги.
2. Після прочитання сюжетів учасникам пропонується відповісти на запитання про те, як вони б почували себе на місці головного героя відповідного сюжету та як б вони діяли.
3. Далі учасникам пропонується заповнити опитувальник, в якому вони мають оцінити рівень своєї емпатії за 20-бальною шкалою.
4. На заключному етапі проведення методики учасникам надається зворотний зв'язок про їх рівень емпатії, що був виміряний за допомогою методики.

Обробка результатів. Підраховується сума балів. Але для початку потрібно перевірити ступінь відвертості обстежуваного. Якщо він відповів «не знаю» на твердження під номерами 3, 9,11,13, 28, 36 і «так, завжди» на твердження 11,13,15 і 27, то це свідчить про його бажання виглядати краще і про недостатню відвертість. Результатам тестування можна довіряти, якщо опитуваний дав не більш трьох нещирих відповідей. При сумі від 82 до 90 балів у людини дуже високий рівень Емпатійності, від 63 до 81 бали - високий рівень, від 37 до 62 балів - середній рівень, від 12 до 36 балів - низький рівень, 11 балів і менше - дуже низький рівень емпатійності.

Методика «Здібності педагога до творчого саморозвитку» (І. В. Нікішиною) для визначення здібностей педагога до творчого саморозвитку. Методика включає три блоки завдань: творчі завдання, завдання на розвиток творчих здібностей та завдання на розвиток творчих компетенцій.

У процесі виконання завдань педагог має продемонструвати свої здібності та навички у таких аспектах, як інноваційність, творчість, самостійність, комунікабельність, аналітичність тощо. Результати оцінюються за допомогою балів, що дозволяє визначити рівень здібностей педагога до творчого саморозвитку.

Методика «Здібності педагога до творчого саморозвитку» може бути корисна для визначення потенційно творчих працівників у галузі освіти, а також для розробки індивідуальних програм та планів розвитку педагогічного колективу.

Процедура проведення. Метою дослідження є вивчення здібностей педагога до творчого саморозвитку в процесі інноваційної діяльності. Досліджуванім пропонується 15 запитань, на які вони мають відповісти такими твердженнями: «твердження повністю відповідає дійсності», «швидше відповідає, чим ні», «і так, і ні», «швидше не відповідає», «не відповідає»

Обробка результатів. Обробка результатів полягає у підрахунку балів за кожне запитання та загального балу.

Оцінювання: 5 балів - твердження повністю відповідає дійсності; 4 бали - швидше відповідає, ніж ні; 3 бали - і так, і ні; 2 бали - швидше не відповідає; 1 бал - не відповідає.

Підбиття підсумків:

75-55 балів. Активний саморозвиток.

54-36 балів. Відсутня стійка спрямованість на саморозвиток, орієнтація на розвиток залежить від різних умов.

35-15 балів. Зупинений саморозвиток.

Методика «Прогноз» (оцінка рівня нервово-психічної стійкості за В. Бодровим). Вона допомагає виявити окремі первинні, передзахворювальні ознаки порушень особистості, а також оцінити ймовірність їх розвитку й прояву в поведінці та діяльності людини.

Процедура проведення. Методика містить 84 запитання, на кожне з яких обстежуваний дає відповідь "так" або "ні". Результати відображаються кількісними показниками (у балах), на основі яких роблять висновок щодо рівня нервово-психічної стійкості (НПС). Аналіз відповідей дає змогу уточнити окремі біографічні відомості, особливості поведінки та стану психічної діяльності людини в різних ситуаціях. Обстежується одночасно 25-30 осіб протягом 20 хвилин. Під час обстеження спостерігають за поведінкою кожного, а за необхідності роблять позначки.

Обробка результатів. Під час обстеження ведеться спостереження за поведінкою кожного й при необхідності робляться помітки. Обробку рекомендується проводити за допомогою трьох трафаретів з прозорого матеріалу, на який наноситься сітка за розмірами реєстраційного листка. Прорізи в кожному трафареті повинні співпадати з номерами запитань відповідно до таблиці ключів. Один трафарет призначений для підрахунку балів за шкалою відвертості та два - за шкалою нервово-психічної нестійкості (для оцінки позитивних відповідей).

Якщо в обстежуваного за шкалою відвертості відзначається більше ніж 10 балів, використовувати й аналізувати дані не рекомендується, а причини невідвертості потрібно шукати в процесі бесіди. Показник за шкалою нервово-психічної нестійкості одержують шляхом додавання кількості плюсів, виявлених за трафаретом для позитивних відповідей, а кількість мінусів - за трафаретом для негативних відповідей. Результат оцінюється за таблицею.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

Проаналізуємо детально результати проведеного дослідження.

Розглянемо особистісні особливості та психічні стани молодих вихователів та вихователів старшого віку, використавши методику «Незавершені речення» (за В.М.Вронська).

Результати рівня обізнаності та ставлення щодо сутності професіоналізму подано у табл. 2.1 та табл. 2.2

Для наочності та зручності перегляду ми всі результати зобразили у вигляді діаграм на рис.2.1 та рис. 2.2

Таблиця 2.1

Групи Досліджуваних	Рівень обізнаності щодо сутності професіоналізму						Загальна кількість	
	Низький		Середній		високий		n	%
	n	%	N	%	N	%		
Група А (20-35 років)	0	0	2	20	8	80	10	100
Група В (40-55 років)	3	30	6	60	1	10	10	100

Результати дослідження рівня обізнаності вихователів щодо сутності професіоналізму (n=20, у %)

Для наочності подамо результати у вигляді діаграми (рис. 2.1)

Рис. 2.1 Розподіл досліджуваних за рівнем обізнаності щодо сутності професіоналізму (у %)

Зробивши аналіз даних таблиць та діаграм, ми можемо припустити, що для досліджуваних групи А (20-35 років) найбільш характерним є високий рівень обізнаності щодо сутності професіоналізму (відповідно 80 %), що свідчить глибоке знання професійних компетенцій, вміння та навички, необхідні для ефективного виконання роботи вихователя, а також знання законів, стандартів та етичних принципів, які регулюють професійну діяльність.

А для групи В (40-55 років) найбільш характерним є середній рівень обізнаності щодо сутності професіоналізму (відповідно 60 %) говорить про те, що вихователі мають загальне розуміння професійних компетенцій та стандартів, але можуть потребувати додаткових навчань, щоб розвинути свої знання та навички.

Як показують результати, низький рівень обізнаності вихователів щодо сутності професіоналізму має мала кількість досліджуваних (відповідно 0% і 30%), що свідчить про те, що вихователі мають достатні знання про професійні компетенції та стандарти, що вимагаються для виконання професійних завдань вихователя. Такий рівень обізнаності впливає на ефективність та якість роботи вихователів, та може бути показником необхідності додаткової підготовки та навчання.

Таблиця 2.2

Результати дослідження рівня ставлення вихователів щодо сутності професіоналізму (n=20, у %)

Групи Досліджуваних	Рівень ставлення щодо сутності професіоналізму						Загальна кількість	
	негативне		невизначене		позитивне			
	n	%	N	%	n	%	N	%
Група А (20-35 років)	0	0	2	20	8	80	10	100
Група В (40-55 років)	1	10	4	40	6	60	10	100

Для наочності подамо результати у вигляді діаграми (рис. 2.2)

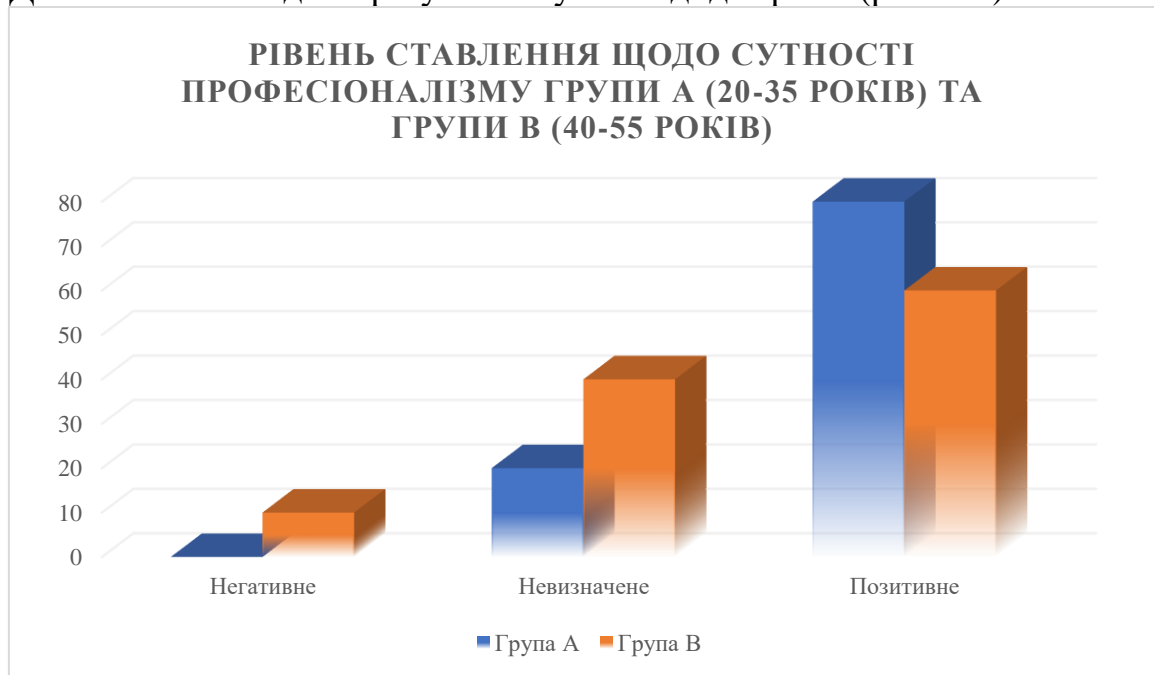

Рис. 2.2 Розподіл досліджуваних за рівнем ставлення щодо сутності професіоналізму (у %)

Зробивши аналіз даних таблиць та діаграм, ми можемо припустити, що більшість вихователів групи А (20-35 років) і групи В (40-55 років) мають позитивне ставлення щодо сутності професіоналізму (відповідно 80% і 60%), тобто респонденти вважають, що вони цінують професійний досвід та знання, які дозволяють вихователю ефективно працювати з дітьми та забезпечувати їх розвиток. Такі люди вважають, що професійні знання та навички повинні постійно розвиватись та оновлюватись, і вони підтримують навчання та саморозвиток у цій галузі.

20 % молодших спеціалістів та 40 % спеціалістів старшого віку мають невизначене ставлення щодо сутності професіоналізму. Це означає, що досліджувані не мають явних позитивних або негативних оцінок щодо професійної діяльності вихователя, або не має достатньої інформації, щоб зробити чіткий висновок про професіоналізм вихователів. Такі люди можуть бути зацікавлені в детальнішому дослідженні цієї теми, щоб отримати більше інформації та зробити обґрунтовані висновки.

Як видно з таблиці та діаграми негативне ставлення до сутності професіоналізму вихователів у групі А (20-35 років) взагалі відсутнє, а у групі В (40-55 років) малий відсоток (відповідно 0% і 10%). Це може означати, що меншість вихователів старшого віку вважають, що професійні знання та навички не є настільки важливими в цій галузі, або що виховательська робота не потребує спеціальної підготовки та навчання. Такі люди можуть бути схильні до недооцінки важливості професійного досвіду та навичок вихователів, що може вплинути на якість виховательської діяльності та розвиток дітей.

З метою визначення рівня самооцінки професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності була включена методика «Вивчення самооцінки професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності» (за Т.А. Ротанова, Л.І. Золотарьова і Н.Ф. Шляхта).

Узагальнений варіант результатів проведення дослідження поданий нижче у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Рівні сформованості самооцінки професійної придатності (n=20, у %)

Групи Досліджуваних	Рівень самооцінки професійної придатності						Загальна кількість	
	Низький		Середній		високий		n	%
	n	%	N	%	n	%		
Група А (20-35 років)	1	10	8	80	2	20	10	100
Група В (40-55 років)	0	0	7	70	3	30	10	100

Для наочності подамо результати у вигляді діаграми (рис. 2.1)

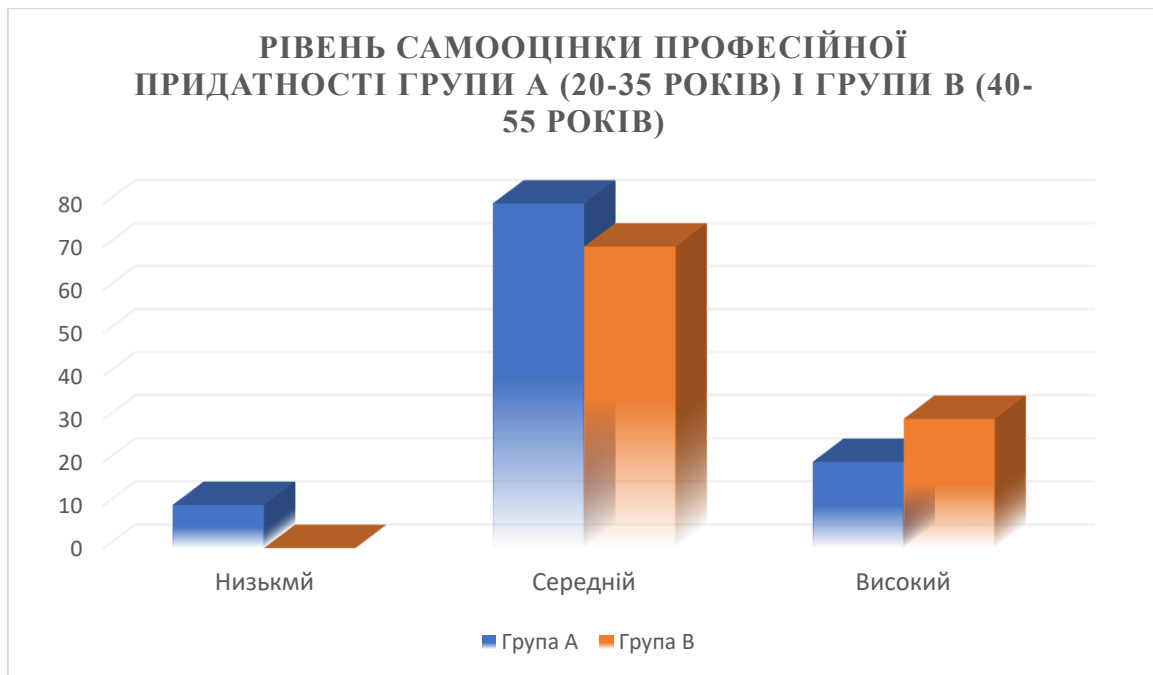

Рис. 2.1 Розподіл досліджуваних за рівнем самооцінки професійної придатності групи А (20-35 років) і групи В (40-55 років) (у %)

Зробивши аналіз результатів дослідження, спираючись на таблицю та діаграму, можна побачити, що для групи А (20-35 років) та для групи В (40-55 років) найбільш характерний середній рівень самооцінки професійної придатності (відповідно 80% і 70%), тобто досліджувані добре мають уявлення, які якості необхідно розвивати, але менш намагаються займатися самовихованням.

Менша кількість досліджуваних у групі А (20-35 років) та у групі В (40-55 років) мають високий рівень самооцінки професійної придатності (відповідно 20% і 30%). Звідси може припустити, що така самооцінка респондентів відносно стійка, мають добре уявлення, які якості розвинені недостатньо, займаються саморозвитком, самовдосконаленням та самовихованням.

10% молодших спеціалістів мають низький рівень самооцінки професійної придатності, що свідчить про їхню низьку та суперечливу самооцінку, немає прагнення до самовдосконалення.

З метою визначення рівня емпатії у вихователів молодшого та старшого віку, ми провели опитування, використовуючи методику «Діагностика рівня емпатії» (І.М.Юсупова). Результати досліджування зображені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати дослідження рівня емпатійних тенденцій (n=20, у %)

Групи досліджуваних	Рівень емпатії						Загальна кількість	
	Низький		Середній		високий			
	n	%	N	%	n	%	n	%
Група А (20-35 років)	0	0	2	20	8	80	10	100
Група В (40-55 років)	0	0	4	40	6	60	10	100

Для наочності подамо результати у вигляді діаграми (рис. 2.1)

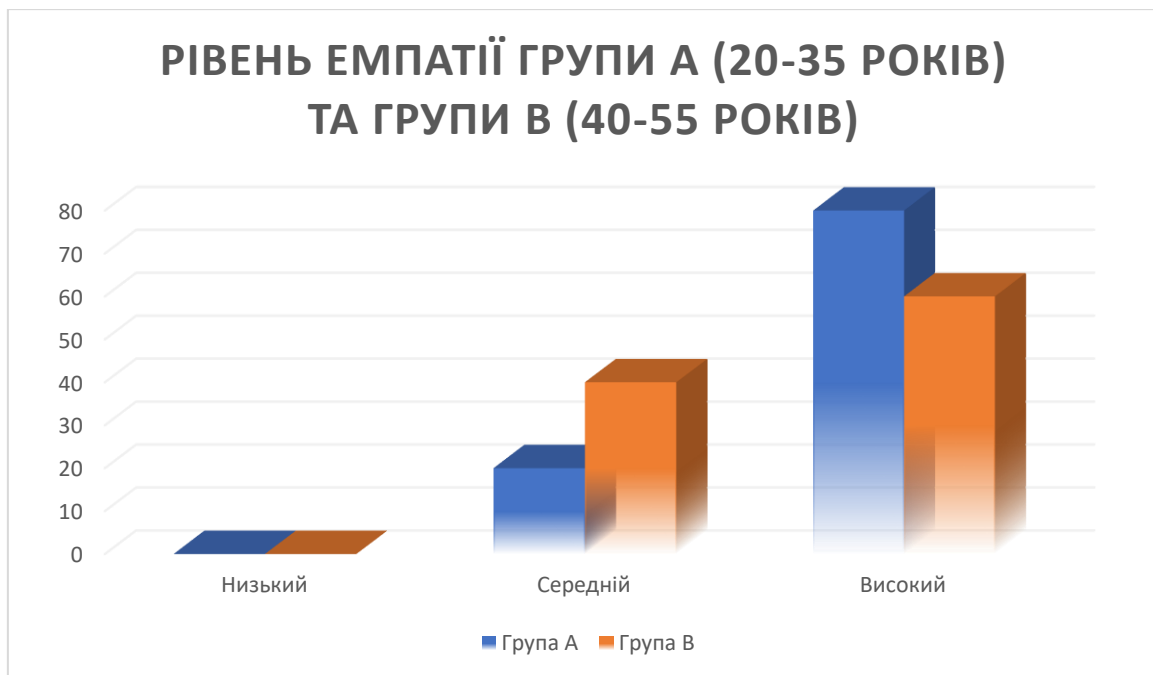

Рис. 2.1 Розподіл досліджуваних за рівнем емпатійних тенденцій (у %)

В результаті дослідження було виявлено, що найбільша кількість досліджуваних у групі А (20-35 років) та у групі В (40-55 років) мають високий рівень емпатії (відповідно 80% і 60%), що говорить про вміння добре розуміють почуття та емоції дітей, здатні співчувати та підтримувати їх у

складних ситуаціях. Такі вихователі зазвичай знаходять спільну мову з дітьми та вміють ефективно вирішувати конфлікти в колективі.

Середній рівень у групі А (20-35 років) та у групі В (40-55 років) відповідно з опитуваних мають 20% і 40%, тобто такі спеціалісти можуть розуміти емоції дітей, але не завжди може знайти правильні слова для підтримки та допомоги. Такі вихователі можуть мати деякі труднощі у вирішенні конфліктів та залученні дітей до активної участі в групових заняттях.

Взагалі відсутній низький рівень емпатії серед досліджуваних, що говорить про їх здатність чудово та відмінно розуміти та відчувати емоції дітей і відповідно знаходити індивідуальний підхід до кожної дитини. Вихователі проявляють уважність до потреб дітей та бути ефективним у вирішенні конфліктної ситуації.

З метою визначення здібностей вихователів до творчого саморозвитку в процесі інноваційної діяльності ми використали методичку «Здібності педагога до творчого саморозвитку» (І.В. Нікішина). Результати подані у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати дослідження здібностей вихователів до творчого саморозвитку (n=20, у %)

Групи досліджуваних	Рівні саморозвитку						Загальна кількість	
	Зупинений		Залежно від різних умов		Активний			
	п	%	N	%	п	%	п	%
Група А (20-35 років)	0	0	3	30	7	70	10	100
Група В (40-55 років)	6	60	3	30	1	10	10	100

Для наочності зобразимо дані групи А (20-35 років) і групи В (40-55 років) у вигляді діаграми (рис. 2.1)

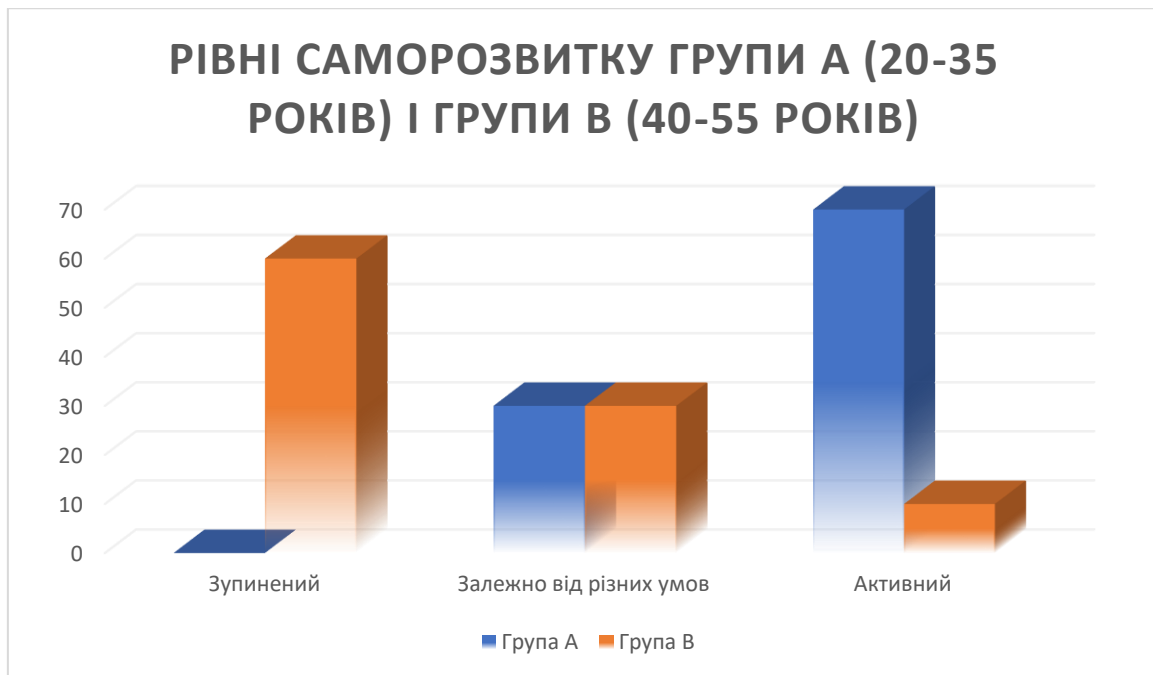

Рис. 2.1 Розподіл здібностей вихователя до саморозвитку групи А (20-35 років) і групи В (40-45 років) (у %)

Провівши дослідження, ми отримали результати, які свідчать про те, що найбільша кількість у групі А (20-35 років) і найменша кількість у групі В (40-55 років) мають активний рівень саморозвитку (відповідно 70% і 10%), що свідчить про наявність стійкого бажання розвиватися як професіонал та як особистість. Такі вихователі часто самостійно вивчають нові методики та підходи до роботи з дітьми, знаходять час на участь у навчальних заходах та конференціях, ініціюють професійний розвиток в своєму дитячому садку. Вони завжди відкриті до отримання конструктивної критики та готові до самокритики, щоб покращити свої результати роботи.

Відсутня стійка спрямованість на саморозвиток, орієнтація на розвиток залежить від різних умов присутня однаково, як у групі А (20-35 років), так і у групі В (40-55 років) (відповідно 30% і 30%), характеризується наявністю бажання розвиватися, але не завжди він реалізується. Такі вихователі можуть відвідувати навчальні заходи, але не завжди самостійно вивчають нові методики та підходи. Вони можуть іноді бути зацікавлені в отриманні конструктивної критики, але не завжди готові до самокритики. Вони можуть знаходити час для розвитку своїх професійних та особистісних якостей, але не завжди це роблять регулярно.

60 % групи В мають зупинений саморозвиток, тобто присутнє обмежене бажання розвиватися в професії, не прагне вивчати нові методики та підходи до виховання дітей. Він може бути не зацікавлений у покращенні своїх професійних навичок, не брати участі в семінарах і тренінгах, не читати професійну літературу. Такий вихователь може мати обмежені знання про сучасні технології виховання, не вміти застосовувати їх у практиці і не мати бажання досліджувати нові підходи до роботи з дітьми. Низький рівень саморозвитку може впливати на якість виховання дітей і зменшувати ефективність роботи вихователя.

Щоб визначити рівень нервово-психічної стійкості (НПС) ми використали методику «Прогноз» (за В.А. Бодровим). Результати дослідження зображені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати рівнів нервово-психічної стійкості (n=20, у %)

Рівні НПС	Прогноз	Групи Досліджуваних			
		Група А (20-35 років)		Група В (40-55 років)	
		N	%	N	%
Високий	Дуже сприятливий	8	80	5	50
Хороший	Сприятливий	1	10	0	0
Задовільний	Малосприятливий	1	10	3	30
Незадовільний	Несприятливий	0	0	2	20
Загальна кількість		10	100	10	100

Для наочності подано результати у вигляді діаграми (рис. 2.1)

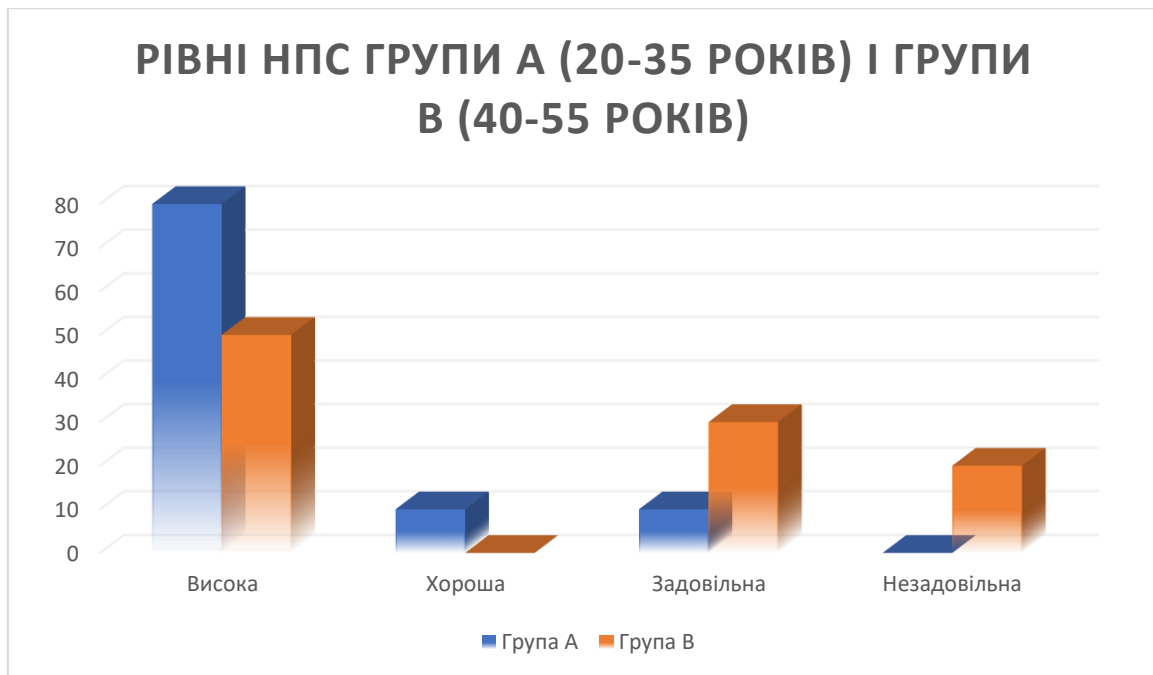

Рис. 2.1 Розподіл групи А (20-35 років) і групи В (40-55 років) за рівнем НПС (у %)

В результаті дослідження було виявлено високий рівень НПС у групі А (20-35 років) і у групі В (40-55 років) (відповідно 80% і 50%). Зриви майже невірогідні, наявність хорошої стійкості до стресових ситуацій і здатності ефективно реагувати на негативний вплив зовнішніх факторів. Це може бути корисною рисою для вихователів, оскільки вони часто стикаються зі складними ситуаціями, які можуть викликати стрес та напругу.

Хороший рівень НПС виявлено у групі А молодших спеціалістів (10%). Зриви маловірогідні, вихователю здатен контролювати свої емоції та реагувати на стресові ситуації з самоконтролем та без паніки. Він має достатній рівень терпимості до несподіваних ситуацій, добре адаптується до змін у роботі та уміє швидко приймати рішення.

Задовільний рівень НПС виявлено у групі А (20-35 років) і у групі В (40-55 років) (відповідно 10% і 30%). Зриви можливі, особливо в екстрених ситуаціях, тому вихователю може відчувати деякий рівень стресу та емоційного дискомфорту у критичних ситуаціях, але здатен зберігати самоконтроль та вирішувати проблеми, не впадаючи у паніку.

Незадовільний рівень НПС виявлено у групі В старшого віку спеціалістів (20 %). Висока вірогідність нервово-психічних зривів, вихователь може мати серйозні проблеми з контролем емоцій та реагувати на стресові ситуації з панікою, агресією або неконтрольованим хвилюванням. Це може призвести до важких помилок у вихованні дітей та порушення взаємин з батьками та колегами.

Висновки до розділу 2

Розуміння індивідуально-психологічних особливостей вихователя є важливим елементом успішної професійної практики. Дослідження цих особливостей дозволяє виявити сильні сторони вихователя, а також області для розвитку та покращення.

У цьому розділі відібрано комплекс методик, які дозволять оцінити особливості особистості вихователя, включаючи методику «Незавершені речення» (В. М. Вронська); методика вивчення самооцінки професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності (Т. А. Ротанова, Л. І. Золотарьова, Н. Ф. Шляхта); методика «Діагностика рівня емпатії» (І. М. Юсупова); методика «Здібності педагога до творчого саморозвитку» (І. В. Нікішина); методика «Прогноз» (оцінка рівня нервово-психічної стійкості за В. Бодровим). Результати дослідження допоможе виявити потенціал та резерви для професійного зростання. Вихователь може використовувати ці знання для самовдосконалення, покращення взаємодії з дітьми та розвитку своїх професійних навичок.

В результаті емпіричного дослідження було визначено рівні обізнаності педагогів щодо сутності професіоналізму та шляхів його досягнення, а також рівні ставлення педагогів до професіоналізму та його розвитку.

Для досліджуваних групи А (20-35 років) найбільш характерним є високий рівень обізнаності щодо сутності професіоналізму (відповідно 80 %), що свідчить глибоке знання професійних компетенцій, вміння та навички, необхідні для ефективного виконання роботи вихователя, а також знання

законів, стандартів та етичних принципів, які регулюють професійну діяльність. А для групи В (40-55 років) найбільш характерним є середній рівень обізнаності щодо сутності професіоналізму (відповідно 60 %) говорить про те, що вихователі мають загальне розуміння професійних компетенцій та стандартів, але можуть потребувати додаткових навчань, щоб розвинути свої знання та навички. Як показують результати, низький рівень обізнаності вихователів щодо сутності професіоналізму має мала кількість досліджуваних (відповідно 0% і 30%), що свідчить про те, що вихователі мають достатні знання про професійні компетенції та стандарти, що вимагаються для виконання професійних завдань вихователя.

Щодо самооцінки професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності, то для групи А (20-35 років) та для групи В (40-55 років) найбільш характерний середній рівень самооцінки професійної придатності (відповідно 80% і 70%), тобто досліджувані добре мають уявлення, які якості необхідно розвивати, але менш намагаються займатися самовихованням. Менша кількість досліджуваних у групі А (20-35 років) та у групі В (40-55 років) мають високий рівень самооцінки професійної придатності (відповідно 20% і 30%). Звідси може припустити, що така самооцінка респондентів відносно стійка, мають добре уявлення, які якості розвинені недостатньо, займаються саморозвитком, самовдосконаленням та самовихованням. 10% молодших спеціалістів мають низький рівень самооцінки професійної придатності, що свідчить про їхню низьку та суперечливу самооцінку, немає прагнення до самовдосконалення.

Дослідження рівнів емпатійних тенденцій показало, що найбільша кількість досліджуваних у групі А (20-35 років) та у групі В (40-55 років) мають високий рівень емпатії (відповідно 80% і 60%), що говорить про вміння добре розуміють почуття та емоції дітей, здатні співчувати та підтримувати їх у складних ситуаціях. Середній рівень у групі А (20-35 років) та у групі В (40-55 років) відповідно з опитуваних мають 20% і 40%, тобто такі спеціалісти можуть розуміти емоції дітей, але не завжди може знайти правильні слова для

підтримки та допомоги. Взагалі відсутній низький рівень емпатії серед досліджуваних, що говорить про їх здатність чудово та відмінно розуміти та відчувати емоції дітей і відповідно знаходити індивідуальний підхід до кожної дитини.

Вивчення та аналіз здібностей педагога до творчого саморозвитку в процесі інноваційної діяльності показало, що найбільша кількість у групі А (20-35 років) і найменша кількість у групі В (40-55 років) мають активний рівень саморозвитку (відповідно 70% і 10%), що свідчить про наявність стійкого бажання розвиватися як професіонал та як особистість. Відсутня стійка спрямованість на саморозвиток, орієнтація на розвиток залежить від різних умов присутня однаково, як у групі А (20-35 років), так і у групі В (40-55 років) (відповідно 30% і 30%), характеризується наявністю бажання розвиватися, але не завжди він реалізується. 60 % групи В мають зупинений саморозвиток, тобто присутнє обмежене бажання розвиватися в професії, не прагне вивчати нові методики та підходи до виховання дітей. Низький рівень саморозвитку може впливати на якість виховання дітей і зменшувати ефективність роботи вихователя.

Останнє дослідження, яке було призначене для початкового орієнтовного виявлення осіб з прикметами нервово-психічної нестійкості (НПН), що дозволяє виявити окремі початкові симптоми порушень особистості, а також оцінити вірогідність їх розвитку й прояву в поведінці та діяльності людини. Було виявлено високий рівень НПС у групі А (20-35 років) і у групі В (40-55 років) (відповідно 80% і 50%). Зриви майже невірогідні, наявність хорошої стійкості до стресових ситуацій і здатності ефективно реагувати на негативний вплив зовнішніх факторів. Хороший рівень НПС виявлено у групі А молодших спеціалістів (10%). Зриви маловірогідні, вихователь здатен контролювати свої емоції та реагувати на стресові ситуації з самоконтролем та без паніки. Задовільний рівень НПС виявлено у групі А (20-35 років) і у групі В (40-55 років) (відповідно 10% і 30%). Зриви можливі, особливо в екстрених ситуаціях. Незадовільний рівень НПС виявлено у групі

В старшого віку спеціалістів (20 %). Висока вірогідність нервово-психічних зривів, вихователь може мати серйозні проблеми з контролем емоцій та реагувати на стресові ситуації з панікою, агресією або неконтрольованим хвилюванням.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНО НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛЯ

Виховання дітей у дошкільному закладі є відповідальним завданням, яке вимагає від вихователя багатогранного професійного підходу та вміння працювати з індивідуальними особливостями кожної дитини. Однак, успішна вихователська діяльність не обмежується тільки навичками і знаннями, вона також потребує розвитку і формування індивідуально-психологічних властивостей вихователя.

У цьому розділі ми надамо рекомендації щодо розвитку та формування індивідуально-психологічних властивостей, які є необхідними для вихователя. Вони допоможуть вихователю стати ефективним професіоналом, здатним досягати високих результатів у вихованні та розвитку дітей.

Перш за все, важливо враховувати, що індивідуально-психологічні властивості вихователя є унікальними для кожної особистості. Кожен вихователь має свої сильні сторони, потенціал та можливості, які можна розвивати і використовувати в професійній діяльності. При цьому, необхідно також враховувати і працювати над проблемними аспектами, що можуть впливати на вихователську практику.

Рекомендації щодо розвитку та формування індивідуально-психологічних властивостей для вихователя:

1. Самоаналіз та самовідображення: Займайтесь регулярним самоаналізом своєї роботи та взаємодії з дітьми. Визначайте свої сильні та слабкі сторони, рефлексуйте над своїми діями та пошукайте способи для поліпшення.
2. Професійний розвиток: Виховательство - це постійне навчання та розвиток. Постійно підтримуйте свої знання та навички в сфері виховання. Стежте за останніми тенденціями у галузі дошкільної

освіти, вивчайте нові методики та підходи до роботи з дітьми. Беріть участь у професійних тренінгах, семінарах і конференціях, а також долучайтесь до професійних спілок або об'єднань.

3. Емоційна інтелігенція: Розвивайте свою емоційну інтелігенцію, тобто здатність розпізнавати та керувати своїми емоціями, а також розуміти емоції дітей. Вивчайте способи підтримки емоційного благополуччя в себе та в дітей.
4. Комунікативні навички: Вдосконалюйте свої навички спілкування та взаємодії з дітьми, батьками та колегами. Навчайтеся слухати, виражати свої думки чітко та конструктивно, створювати сприятливу атмосферу спілкування. Співпраця з батьками є важливим елементом успішної роботи вихователя. Створюйте можливості для зустрічей з батьками, бесідуйте з ними про розвиток та потреби їх дитини. Постійно спілкуйтесь з батьками, діліться з ними успіхами та проблемами, враховуйте їхні поради та очікування.
5. Розвиток творчості: Відводьте час для розвитку своєї творчої сфери, що допоможе вам знайти нові підходи до виховання дітей. Експериментуйте з різними методиками, матеріалами та ігровими формами, що сприятимуть розкриттю творчих здібностей дітей.
6. Розуміння розвитку дитини: Вивчайте принципи та етапи психологічного розвитку дітей різного віку. Розуміння особливостей розвитку сприятиме вам у виборі відповідних методів та підходів до виховання.
7. Самоуправління: Розвивайте навички самоорганізації, планування та вміння працювати в умовах стресу. Це допоможе вам ефективно керувати своїм часом та ресурсами, а також зберегти енергію та позитивний настрій для взаємодії з дітьми.
8. Етика та професійні цінності: Сформуйте ясне уявлення про свої професійні цінності та етичні принципи. Дотримуйтесь етичних

стандартів у взаємодії з дітьми, батьками та колегами, що допоможе створити довіру та гармонійні стосунки.

9. Саморозвиток: Продовжуйте розвиватися як особистість, вчитися новому та розширювати свої горизонти. Читайте літературу з психології, педагогіки та інших суміжних галузей, беріть участь у тренінгах та майстер-класах, обмінюйтеся досвідом з колегами.
10. Самоувідомлення: Розуміння своїх цінностей, переконань, потреб і мотивацій може допомогти вам краще розуміти себе і свої дії. Розвивайте самоувідомлення через рефлексію, медитацію або роботу з психологом.
11. Адаптація до змін: У сфері виховання завжди відбуваються зміни, будь то нові підходи, програми або вимоги. Розвивайте гнучкість, відкритість до нового та здатність адаптуватися до змін для ефективного виконання своїх обов'язків.
12. Конфліктологічні навички: Вихователь стикається зі ситуаціями конфлікту між дітьми або навіть з конфліктами між батьками та педагогічним колективом. Розвивайте навички врегулювання конфліктів, способи побудови конструктивного діалогу та співпраці з усіма зацікавленими сторонами.
13. Самостійність та ініціативність: Стимулюйте свою самостійність та вміння приймати ініціативу. Будьте активними у впровадженні нових ідей, вдосконаленні методів роботи та розвитку своєї професійної практики.
14. Створіть стимулююче та безпечне середовище: Дошкільний заклад має бути місцем, де діти відчують себе комфортно та захищено. Забезпечуйте безпеку дітей, дотримуючись необхідних протоколів безпеки. Розробляйте цікаві та стимулюючі заняття, які враховують індивідуальні потреби та інтереси дітей. Створіть простір для гри, творчості та досліджень. Створіть атмосферу взаєморозуміння, поваги та теплоти. Забезпечуйте рівноправну участь у всіх групових

діяльностях, надайте можливість дітям можливість висловлювати свої думки, ідеї та почуття. Створюйте час та простір для обговорення тем, які цікавлять дітей, давайте їм можливість висловити свої погляди і знайти спільні рішення.

15. Підтримуйте індивідуальний розвиток кожної дитини: Кожна дитина унікальна, має свої таланти, потреби та темп розвитку. Намагайтеся створити індивідуальний підхід до кожної дитини, розпізнавати та враховувати її особливості. Пропонуйте різноманітні завдання та активності, що дозволяють кожній дитині розвиватися на своєму рівні та розкривати свій потенціал.
16. Стимулюйте розвиток креативності та уяви: Дитячий розвиток потребує стимуляції креативності та уяви. Підтримуйте дитячі ідеї, сприяйте їх вираженню через малювання, конструювання та ігрові активності. Забезпечуйте доступ до різноманітних матеріалів та ресурсів, які розвивають творчість та уяву.
17. Використовуйте позитивне посилення: Виховання на основі позитивного посилення є ефективним методом стимулювання бажаної поведінки у дітей. Використовуйте похвалу, визнання й досягнення як способи мотивування та підтримки. Звертайте увагу на досягнення кожної дитини, навіть у найменших речах.
18. Використовуйте ігрові методики: Гра є основним засобом навчання та розвитку дітей. Використовуйте ігрові методики для засвоєння нових знань, навичок та соціальних навичок. Створюйте ігрові ситуації, які сприяють спілкуванню, співпраці та творчому мисленню.
19. Розвивайте навички самостійності: Важливо навчати дітей самостійності та самовизначення. Створюйте умови, щоб діти мали можливість вибирати, приймати рішення та виконувати завдання самостійно. Підтримуйте їх у розвитку навичок самообслуговування, самоконтролю та самоорганізації.

20. Підтримуйте розвиток мовлення: Розвиток мовлення є одним з ключових аспектів дошкільної освіти. Створюйте умови для активного спілкування, розширюйте словниковий запас дітей, сприяйте розвитку мовних навичок через різноманітні комунікативні завдання та ігри.
21. Використовуйте індивідуальний підхід до дітей з особливими потребами: Деякі діти можуть мати особливі потреби або відхилення у розвитку. Важливо створювати інклюзивне середовище, де всі діти мають можливість брати участь у різних діяльностях. Проявляйте розуміння, терпіння та використовуйте індивідуальні підходи до роботи з цими дітьми, співпрацюйте зі спеціалістами, які надають підтримку.
22. Сприяйте розвитку здорового способу життя: Забезпечуйте регулярну фізичну активність та рухові ігри, організуйте заняття з фізичної культури та спорту. Виховуйте здорові звички щодо харчування, особистої гігієни та безпеки. Сприяйте формуванню свідомого ставлення до власного здоров'я та довкілля.

Пам'ятайте, що ваша роль вихователя дошкільного закладу є надзвичайно важливою і впливовою. Ви маєте можливість вплинути на формування моральних цінностей, соціальних навичок, творчого мислення і любові до навчання у дітей. Ваша підтримка, емоційна присутність і визнання дитячих досягнень можуть позитивно вплинути на їхню самооцінку та впевненість у собі.

Не забувайте, що вихователю необхідно також підтримувати свою власну фізичну та емоційну стійкість. Ваша робота може бути вимагаючою і інтенсивною, тому важливо займатися самозбереженням, знаходити час для відпочинку, релаксації і зарядження позитивною енергією. Подбайте про своє фізичне здоров'я, розвивайте особисті інтереси та використовуйте підтримку своїх колег і близьких людей.

Висновки до розділу 3

Індивідуально-психологічні властивості вихователя мають велике значення для його професійної успішності. Вони включають навички комунікації, емоційну стійкість, творче мислення та інші якості, які сприяють розвитку і вихованню дітей.

Розвиток цих властивостей вимагає постійної саморефлексії та самовдосконалення вихователя. Він повинен бути готовим вчитися, відкритим до нових ідей та методів роботи, щоб забезпечити ефективне виховання дітей. Важливо пам'ятати, що формування цих властивостей є процесом, який відбувається протягом тривалого часу. Вихователю потрібно бути терплячим і настійливим у своїх зусиллях для досягнення поставлених цілей.

Співпраця з колегами, обмін досвідом і взаємна підтримка в процесі розвитку індивідуально-психологічних властивостей є важливими факторами. Вихователі можуть навчатися один від одного, ділитися своїми успіхами та труднощами, що допомагає у поліпшенні своєї роботи.

Враховуючи унікальні потреби та індивідуальність кожної дитини, вихователю важливо розвивати свою емпатію та вміння адаптуватися до різних ситуацій. Це допоможе забезпечити відповідну підтримку і виховання для кожної дитини.

Оновлення знань і використання сучасних педагогічних підходів і методик є необхідними для ефективної роботи вихователя. Вони допоможуть вдосконалити професійні навички і забезпечити відповідні стимули для розвитку дітей.

Загалом, розвиток індивідуально-психологічних властивостей є важливим аспектом професійної підготовки вихователя. Це вимагає постійної праці над собою, самовдосконалення і готовності до змін, щоб забезпечити якісне виховання та розвиток дітей.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз теоретичних підходів до вивчення індивідуально-психологічних властивостей особистості вихователя дозволяє зрозуміти різноманітні аспекти його професійної діяльності. Різні теоретичні підходи надають унікальну перспективу на роль особистості вихователя і вплив індивідуально-психологічних факторів на ефективність його роботи. Отже, можна зробити висновок, що вихователь - це професійна особистість, що має відповідні компетенції та здібності, які необхідні для роботи з дітьми дошкільного віку. Для досягнення успіху у професійній діяльності, вихователю потрібно мати високий рівень індивідуально-психологічних властивостей, таких як емпатія, саморозвиток, стійкість до стресу, а також мати достатній рівень професійної компетентності та досвіду роботи з дітьми. Відповідно до цього, дослідження індивідуально-психологічних властивостей вихователя в професійній діяльності є досить актуальним напрямком, оскільки вони впливають на результати його роботи та на якість виховання дітей в дошкільних закладах. Вихователь - це особа з певними особистісними та професійними якостями, які забезпечують його успішну діяльність у виховному процесі. Індивідуальні особливості вихователя включають його здібності, інтереси, мотивацію, ставлення до дітей та їхнього виховання, рівень емпатії, саморозвитку, а також нервово-психічну стійкість. Психологічні особливості вихователя охоплюють його психологічну зрілість, психологічну безпеку, психологічну стійкість, психологічний комфорт, психологічну готовність до професійної діяльності. Важливою умовою ефективної роботи вихователя є розвиток його професійної компетенції, включаючи знання, вміння, досвід, технології та методика роботи з дітьми.
2. В данному дослідженні було визначено ключові характеристики, які впливають на ефективність професійної діяльності вихователя. Ці характеристики включають знання і навички, особистісні якості та

професійну мотивацію. Знання і навички вихователя повинні охоплювати розуміння психології дітей, методи виховання і навчання, а також знання основних принципів розвитку дитини. Особистісні якості вихователя, такі як емпатія, терплячість, творчість і комунікабельність, допомагають встановлювати позитивні стосунки з дітьми і створювати сприятливу атмосферу в групі. Професійна мотивація включає в себе прагнення до постійного саморозвитку, вдосконалення своїх професійних навичок і здатність до рефлексії. Ці характеристики є взаємопов'язаними і взаємозалежними, і впливають на загальну ефективність вихователя в його професійній діяльності. Успішність роботи вихователя залежить від його здатності комбінувати і реалізовувати ці характеристики в практичній роботі з дітьми. Врахування цих ключових характеристик дозволить покращити якість професійної діяльності вихователя та підвищити ефективність виховного процесу в дитячому садку.

3. Проведене емпіричне дослідження індивідуально-психологічних властивостей особистості вихователя підкреслює важливість розуміння цих властивостей для ефективної професійної діяльності. Аналіз різних теоретичних підходів дозволив визначити ключові аспекти, які впливають на роботу вихователя, такі як знання і навички, особистісні якості і професійна мотивація. Результати дослідження свідчать про те, що вихователі з вищим рівнем емпатії, толерантності та комунікабельності проявляють більшу здатність встановлювати позитивні стосунки з дітьми та колегами. Крім того, індивідуальні особливості, такі як творчість та адаптивність, можуть сприяти успішній роботі вихователя. Дослідження підкреслює значення врахування індивідуально-психологічних властивостей вихователя при підборі, підготовці та підтримці фахівців у сфері виховання. Отримані результати можуть бути використані для розробки програм професійного розвитку вихователів, спрямованих на розвиток

необхідних компетенцій та підвищення якості освітнього процесу в дитячих закладах. Продовження досліджень у цій області є необхідним для отримання більш глибокого розуміння індивідуально-психологічних аспектів роботи вихователя та їх впливу на дитячий розвиток.

4. Розроблення рекомендацій щодо формування та розвитку індивідуально-психологічних властивостей, які є необхідними для ефективної роботи вихователя, виявилось важливим етапом в дослідженні. Аналіз теоретичних підходів та проведення емпіричного дослідження індивідуально-психологічних властивостей вихователя дозволили встановити ключові характеристики, які впливають на ефективність професійної діяльності. З урахуванням отриманих результатів, були сформульовані рекомендації для вихователя. Ці рекомендації включають такі аспекти, як розвиток фізичного і емоційного здоров'я, підвищення самосвідомості та рефлексивності, розвиток професійних навичок і компетенцій, активна співпраця з колегами та батьками, а також забезпечення позитивної та стимулюючої середовища для дітей. Ці рекомендації спрямовані на підтримку особистісного розвитку вихователя, його професійного зростання і покращення якості роботи в дошкільному закладі. Індивідуально-психологічні властивості, такі як емоційна стабільність, емпатія, толерантність, мотивація та самовдосконалення, стають ключовими факторами, що сприяють успіху вихователя в професійній діяльності. Отже, дотримання рекомендацій дозволить вихователю ефективно впливати на розвиток дітей, створювати сприятливу і безпечну навколишню середовище та сприяти їхньому щасливому і гармонійному зростанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Деякі проблеми психології дорослих. М. : Видавництво Московського Університету, 2018. 195с.
2. Аверин В. А. Обзор основных теорий развития. Психология человека от рождения до смерти / Под ред. А. А. Реана. СПб., 2018. С. 116–128.
3. Балл Г. А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии. К. ; Донецк, 1993. 32 с.
4. Блейхер В. Б. , Бурлачук В. Ф. Психологическая диагностика интеллекта и личности. К. : Вища школа, 1978. 144 с.
5. Бодалев А. А. Личность и общение: Избр. Тр. М. : Педагогика, 1983. 282 с.
6. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. М. : Просвещение, 1968. 464 с.
7. Бодалев А. А. Сприйняття і розуміння людини людиною / Бодалев А. А. М. : Вид-во Моск. ун-ту, 1982. 200с.
8. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку : становлення фахівця в умовах навчання : монографія / Г. В. Беленька. К. : Світич, 2018. С. 148.
9. Бернс Р. Развитие Я - концепции и воспитание / Роберт Бернс. М. : Прогресс, 1986. 442 с.
10. Бодалев А. А. Психология о личности / Алексей Александрович Бодалев. М. : Издательство МГУ , 1988. 188 с.
11. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Лидия Ильинична Божович. М. : Просвещение, 1968. 464 с.
12. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: Избранные психологические труды / под ред. Д. И. Фельдштейна. М. : Педагогика, 1995. 209 с.
13. Введение в педагогическую деятельность: учеб пос. для студ. высш. пед. учеб. заведений / А.С. Роботова, Т.В. Леонтьева, И.Г. Шапошникова и

- др. ; под ред. А.С. Роботовой. Москва: Издательский центр: «Академия», 2018. 208 с.
- 14.Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Либідь, 2018. 400 с.
- 15.Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.. К. : Просвіта, 2018. 416 с.
- 16.Выготский Л. С. Собр.соч.: В 6-ти т. М. : Педагогика. 1984.
- 17.Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2018. 416 с.
- 18.Волков Б.С. Психология юности и молодости : учеб. пособие / Б.С. Волков. М. : Академ. проект, 2019. 256 с.
- 19.Гозман Л. Я. Психология эмоциональных отношений / Леонид Яковлевич Гозман. М. : Изд-во МГУ, 1987. 174 с.
- 20.Гуренко О. І. Формування етнокультурної компетентності майбутніх педагогів в умовах поліетнічного середовища: навч. посібник. Донецьк: «Юго-Восток, ЛТД», 2018. С. 52–167.
- 21.Гончаренко А. Особистісно орієнтована модель освіти: підготовка педагога / А. Гончаренко // Дошкільне виховання. 2018. №1. С. 11-13.
- 22.Георгян Н. М. , Зінченко В. М. Дошкільна педагогіка. Курс лекцій: навч. посіб. Ч. І, ІІ. Слов'янськ: СДПУ, 2020. 143 с.
- 23.Гончар О. Форми педагогічної взаємодії учасників навчального процесу в системі вищої школи України. Педагогічні науки : збірник наукових праць. 2018. № 2. С. 49-54.
- 24.Григорьева А. Личностно-профессиональная позиция педагога как воспитателя. Образование: ресурсы развития : вестник ЛОИРО. 2019. № 1. С. 30–33.
- 25.Давидов В. В., Драгунова Т. В., Ительсон Л. Б., Петровский А. В. Вікова та педагогічна психологія: підручник для студентів пед. інститутів. М.: Просвещение, 1979. 288с.

- 26.Дубровіна І.В. , Лисина М. І. Вікові особливості психічного розвитку дітей. М.: АПН СРСР, 1982. 164с.
- 27.Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія (курс лекцій і практикум): Навчальний посібник. К.: Центр учбової книги, 2020. 320 с.
- 28.Давыдов В.В. Лекции по общей психологии / Василий Васильевич Давыдов. М.: Издательский центр «Академия», 2018. 176 с.
- 29.Дерябо С.Д. Экологическая педагогика и психология: [учеб. пособие для студентов вузов] / Д.С. Дерябо, В.А. Ясвин. Ростов н/Д. : Феникс, 1996. 476 с.
- 30.Жан Пиаже: теория, эксперименты, дискуссии: Сборник статей: Учебное пособие (гриф) / Сост., общ. ред. Л.Ф. Обуховой, Г.В. Бурменской. М.: Гардарики, 2018. 624 с.
- 31.Эльконин Д. Б. Детская психология. М. , 1960. С. 199–206.
- 32.Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. Высшее образование сегодня. 2018. №5. С. 4–12.
- 33.Занюк С.С. Психологія мотивації: навч. посіб. Київ: Либідь, 2021. 304с.
- 34.Загородня Л.П., Тітаренко С.А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного навчального закладу. Суми: Університетськакнига, 2018. 319 с.
- 35.Кононко О.Л. Сім'я і дитячий садок. Київ: Освітнянин, 1994. 88 с.
- 36.Крылова Н.Б. Культурология образования. Москва: Народное образование, 2020. 272 с.
- 37.Косенко Ю.М. Основи педагогічної майстерності вихователя: навч.-метод. посіб. Маріуполь: ТОВ «Друкарня «Новий світ», 2019. 360 с.
- 38.Клюєва М. В., Касаткіна Ю. В. Вчимо дітей спілкуванню. Ярославль. 1997. 211 с.
- 39.Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості. К.: Рад. школа, 1998. 255 с.
- 40.Костюк Г. С. Избр.психол.труды. М.: Педагогика, 1988. 304 с.

- 41.Костюк Г. С. Навчально – виховний процес і психічний розвиток особистості. К.: Рад. школа, 1989. 608 с.
- 42.Кулагина И.Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека : [учебное пособие для студентов высших учебных заведений] / И.Ю.Кулагина, В.Н. Колюцкий. М.: ТЦ «Сфера», 2020. 464 с.
- 43.Мурована Н.Н. Компетентність педагога як важлива умова його професійної діяльності: монографія. Севастополь : Рибзст, 2019. 224 с.
- 44.Манилюк Ю.С., Тищук Л.І. Керівник, майстер, творець: складові професійного успіху : навч. метод. посіб. для керівників дошкільних навчальних закладів, слухачів післядипломної педагогічної освіти. Житомир: ПП «Рута», 2019. 156 с.
- 45.Максименко С. Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці. К.: Наукова думка, 1988. 441 с.
- 46.Мерлин В.С. Психология индивидуальности / Вольф Соломонович Мерлин [ред. Е.А. Климов]. М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж : МПО «МОДЭК» , 1996. 448 с.
- 47.Ніколенко Д. Ф. Індивідуально-психологічні особливості особистості : Навчальний посібник, К.: Рад. школа, 1987. 43 с.
- 48.Ніколаєва А.Б. Особистість вихователя як фактор становлення особистості дошкільника // Психологія розвивається / Под ред. А.В. Петровського. / Ніколаєва А.Б. М .: Педагогіка, 1987. С. 157-167.
- 49.Овчарова Р.В. Технології практичного психолога освіти. / Овчарова Р.В М .: Сфера, 2018. 448 с.
- 50.Основи педагогічної творчості та майстерності / за заг. ред. Н.В. Гузій. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. 168 с.
- 51.Орбан – Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2022. 446 с.

- 52.Поніманська Т. І. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти / Т. І. Поніманська. Дошкільна педагогіка. К. , 2018. С 129-136.
- 53.Психологічний довідник учителя: в 4 кн., кн. 3 / Упоряд. В.Андрієвська. Наук. ред. С. Максименка. Київ: Главник, 2019. 96 с. (серія «Психологічний інструментарій»).
- 54.Соколова Є. В., Гуляєва К. Ю. Попередження і корекція поведінкових розладів у дітей. / Соколова Є. В., Гуляєва К. Ю. М: Новосибірськ. 2020. 594 с
- 55.Станкин М. И. Профессиональные способности педагога: Акмеология воспитания и обучения. Академия пед. и соц. наук / М. И. Станкин. С. : Флинта, 1998.
- 56.Синявський В.В. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування: метод, посіб. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2019. 84с.
- 57.Столин В.В. Исследование эмоционально – ценностного отношения к себе с помощью методики управляемой проекции / В. В. Столин// Психологический журнал.1981. № 3 Т. 2. С. 104-117.
- 58.Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: Навч. посіб. К.: Вища школа, 2018. С. 249–251.
- 59.Харченко В. Готовність до спілкування як чинник успішної діяльності особистості / В. Харченко // Психолог. 2018. № 6. С. 9-14.
- 60.Elkonin D.V. Children's psychology: textbook for university students / Danyil Borisovych Elkonin; Editor-in-Chief B.D. Elkonin. M.: Academy, 2018. 384 p.
- 61.Feldstein D.I. Psychology of personality formation / Davyd Iosifovich Feldshtein. Moscow: International Pedagogical Academy, 2021. 192 p.
- 62.Shagraeva O. A. Children's psychology: Theoretical and practical course. M.: Humanit. ed. VLADOS center, 2020. P. 115–126
- 63.Агасандян Л. Профессиональная позиция преподавателя вуза как психолого-педагогический феномен. Сибирский педагогический

- журнал. 2018. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-pozitsiya-prepodavatelya-vuzakak-psihologo-pedagogicheskiiy-fenomen>.
64. Груба Н., Сержанова Ж. Метакогнитивные умения в профессионально обусловленной личностной структуре бакалавра лингвистики. Современные проблемы науки и образования. 2019. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=23669>.
65. Кислякова М. Развитие метакогнитивных умений студентов-гуманитариев на занятиях по математике. Вестник Челябинского государственного педагогического университета. 2018. № 4. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-metakognitivnyh-umeniy-studentovgumanitariyev-na-zanyatiyah-po-matematike>.
66. Магистерская диссертация «Использование Интернет-технологий в педагогической деятельности преподавателя»; URL: <http://la.by/blog/magisterskaya-dissertaciya-ispolzovanie-internettehnologiy-v-pedagogicheskoy-deyatelnosti>
67. Маркова А., Никонова А. Психологические особенности индивидуального стиля деятельности учителя. Вопросы психологии. URL: [40 \(voppsy.ru\)](http://voppsy.ru)
68. Ніязова Н. Ф. Індивідуально-психологічні якості особистості педагога ДНЗ / Н. ф. Ніязова //Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків : НТУ «ХПІ», 2015. Вип. 44 (48) : матер. міжнар. наук. практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених : «Психолого-педагогічні аспекти формування управлінського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика», 21 жовтня 2018 р. С. 125-132. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/21674>
69. Педагогічні інновації у фаховій освіт. Випуск 10 2019 / Біров Сабіна, Вархолик Галина РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27578/1/%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%9E%D0%9A%20%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%A3%D0%9D%D0%86%D0%9A%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%87%20%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%95%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%9C%D0%90%D0%99%D0%91%D0%A3%D0%A2%D0%9D%D0%86%D0%A5.pdf>

70. Семендяева В. Влияние стиля педагогической деятельности учителя на эффективность образовательного процесса. Таврический научный обозреватель. 2018. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-stilya-pedagogicheskoydeyatelnosti-uchitelya-na-effektivnostobrazovatel'nogo-protssessa>.

71. Исследование самооценки по методике Дембо-Рубинштейн в модификации А.М. Прихожан. URL : <http://psylist.net/praktikum/15.htm>.

Всього джерел – 71;

Джерел за останні п'ять років – 42 (1, 2, 8, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 30, 32, 33, 34, 36, 37, 42, 43, 44, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 69, 70);

Джерел українських авторів за останні п'ять років – 29 (8, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 27, 33, 34, 37, 43, 44, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 58, 59, 63, 64, 65, 68, 69, 70);

Джерел зарубіжних авторів за останні п'ять років – 3 (60, 61, 62).

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «Незавершені речення» (автор – В. М. Вронська)

1. Той педагог є професіоналом, який _____
2. Мої головні професійні інтереси – це _____
3. Для професійного зростання необхідно _____
4. Деякі педагоги не прагнуть до професіоналізму, через те, що _____
5. Прагнення до професіоналізму для мене є _____
6. Щоб досягнути вершин професіоналізму, потрібно _____

Опрацювання та інтерпретація результатів

- За кожен правильну й повну відповідь на питання №№ 1; 3; 6 ставиться 5 балів, правильну, але неповну – 4 бали; частково правильну – 3 бали; неправильну – 2 бали; відсутність відповіді – 1 бал.
- Рівень обізнаності педагогів щодо сутності професіоналізму та шляхів його досягнення визначається за сумарним балом: понад 12 балів – високий рівень; від 9 до 12 балів – середній рівень від 3 до 8 балів – низький рівень.
- За кожен відповідь на питання №№ 2; 4; 5, в якій констатується позитивне ставлення до професіоналізму та його розвитку, ставиться 1 бал, невизначене ставлення – 0 балів, негативне ставлення – (-1 бал).
- Ставлення педагогів до професіоналізму та його розвитку визначається за сумарним балом: від 2 до 3 балів – позитивне ставлення; від 0 до 1 – невизначене ставлення від -3 балів до 0 – негативне ставлення.

Додаток Б

Методика вивчення самооцінки професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності (т.А. Ротанова, л.І. Золотарьова, н.Ф. Шляхта)

Рівні сформованості самооцінки професійної придатності.

Високий рівень сформованості (3 бали). Самооцінка висока (або середня), відносно стійка. Випробуваний добре уявляє, які якості в нього розвинені недостатньо, займається самовихованням.

Середній рівень сформованості (2 бали). Самооцінка може бути середньої або високою. Випробуваний представляє, які якості необхідно розвивати, але не докладает зусиль до самовдосконалення.

Низький рівень сформованості (1 бал). Самооцінка низька, суперечлива, немає прагнення до самовдосконалення.

При вивченні самооцінки професійної придатності пропонується набір якостей, з яких треба вибрати і записати в першому ряду ті, які характеризують, на його думку, позитивні риси ідеального вчителя.

У другій ряд слід виписати ті риси, якими його ідеал володіти не повинен. Їх кількість в кожному ряду обмежується 1-15 якостями. Потім випробуваний повинен вибрати з "позитивного" і "негативного" ті риси, якими він, на його думку, має і повинен володіти.

При обробці даних для кожного підраховується кількість тих рис, які вибрав випробуваний, і ділиться на загальну кількість у відповідному еталонному ряду. Якщо коефіцієнт по позитивному переліку близький до одиниці, то він швидше за все переоцінює себе; якщо близький до нуля, то недооцінює. За негативним переліком – навпаки. Коефіцієнти, близькі до 0,5, говорять про нормальну, середню самооцінку.

Набір якостей для прикладу:

життєрадісність	Рішучість
почуття гумору	чесність
схильність до самоаналізу	відповідальність
охайність	нестриманість
грубість	образливість
дбайливість	цілеспрямованість
організованість	любов до дітей
організаторські здібності	уміння доступно пояснювати
щирість	доброта
сором'язливість	прагнення надавати допомогу
заздрісність	мстивість
наполегливість	підозрілість
чуйність	розуміння людей
терплячість	ерудованість
злопам'ятність	захопленість
ініціативність	принциповість
товариськість	справедливість
нерішучість	замкнутість
самостійність	культура мови
дисциплінованість	спостережливість
	суворість

МЕТОДИКА «ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ЕМПАТІЇ» І. М. ЮСУПОВА

Інструкція. Для виявлення рівня емпатійних тенденцій необхідно, відповідаючи (погоджуючись чи ні) на кожне з 36 тверджень, оцінювати відповіді наступним чином: при відповіді: «не знаю» - 0 балів, «ні, ніколи» - 1, «іноді» - 2, « часто »- 3, « майже завжди »- 4 і при відповіді: « так, завжди »- 5 балів. Відповідати потрібно на всі пункти.

Текст опитувальника

1. Мені більше подобаються книги про подорожі, ніж книги із серії «Життя чудових людей».
2. Дорослих дітей дратує турбота батьків.
3. Мені подобається роздумувати про причини успіхів і невдач інших людей.
4. Серед всіх музичних телепередач волію «Сучасні ритми».
5. Надмірну дратівливість і несправедливі докори хворого треба терпіти, навіть якщо вони тривають роками.
6. Хворій людині можна допомогти навіть словом.
7. Стороннім людям не слід втручатися в конфлікт між двома особами.
8. Старі люди, як правило, образливі без причин.
9. Коли я в дитинстві слухав сумну історію, на мої очі самі по собі наверталися сльози.
10. роздратованому стані моїх батьків впливає на мій настрій.
11. Я байдужий до критики на мою адресу.
12. Мені більше подобається розглядати портрети, ніж картини з пейзажами.
13. Я завжди прощав все батькам, навіть якщо вони були неправі.
14. Якщо кінь погано тягне, її треба шмагати.
15. Коли я читаю про драматичні події в житті людей, то відчуваю, ніби це відбувається зі мною.
16. Батьки ставляться до своїх дітей справедливо.
17. Бачачи ссорящихся підлітків або дорослих, я втручаюся.
18. Я не звертаю уваги на поганий настрій своїх батьків.
19. Я подовгу спостерігаю за поведінкою тварин, відкладаючи інші справи.
20. Фільми і книги можуть викликати сльози тільки у несерйозних людей.
21. Мені подобається спостерігати за виразом облич і поведінкою незнайомих людей.
22. У дитинстві я приводив додому бездомних кішок і собак.
23. Всі люди необгрунтовано озлоблені.
24. Дивлячись на сторонню людину, мені хочеться вгадати, як складеться його життя.
25. У дитинстві молодші за віком ходили за мною по п'ятах.
26. При вигляді покаліченого тваринного я намагаюся йому чим-небудь допомогти.
27. Людині стане легше, якщо уважно вислухати його скарги.
28. Побачивши вуличне пригода, я намагаюся не потрапляти в число свідків.
29. Молодшим подобається, коли я пропоную їм свою ідею, справу або

розвагу.

30. Люди перебільшують здатність тварин відчувати настрій свого господаря.

31. З скрутної конфліктної ситуації людина повинна виходити самостійно.

32. Якщо дитина плаче, на те є свої причини.

33. Молодь повинна завжди задовольняти будь-які прохання і дивацтва строків.

34. Мені хотілося розібратися, чому деякі мої однокласники були так замислені.

35. Безпритульних домашніх тварин слід відловлювати і знищувати.

36. Якщо мої друзі починають обговорювати зі мною свої особисті проблеми, я намагаюся перевести розмову на іншу тему.

Обробка результатів. Підраховується сума балів. Але колись потрібно перевірити ступінь відвертості обстежуваного. Якщо він відповів «не знаю» на затвердження під номерами 3, 9, 11, 13, 28, 36 і «так, завжди» на затвердження 11, 13, 15 і 27, то це свідчить про його бажання виглядати краще і про недостатню відвертості. Результатам тестування можна довіряти, якщо опитуваний дав не більш трьох нещирих відповідей.

Висновки. При сумі від 82 до 90 балів у людини дуже високий рівень Емпатійності, від 63 до 81 бали - високий рівень, від 37 до 62 балів - середній рівень, від 12 до 36 балів - низький рівень, 11 балів і менше - дуже низький рівень емпатійності.

Методика «Здібності педагога до творчого саморозвитку» (І. В. Нікішина).

Мета методики: вивчити здібності педагога до творчого саморозвитку в процесі інноваційної діяльності.

Питання:

1. Я прагну вивчати себе.
2. Я залишаю час для розвитку, як би не був зайнятий роботою і домашніми справами.
3. Виникаючі перешкоди стимулюють мою активність.
4. Я шукаю зворотній зв'язок, так як це допомагає мені пізнати й оцінити себе.
5. Я аналізую свою діяльність, виділяючи на це спеціальний час.
6. Я досліджую свої почуття і досвід.
7. Я багато читаю.
8. Я широко дискутую з потрібних мене питань.
9. Я вірю в свої можливості.
10. Я прагну бути більш відкритим.
11. Я усвідомлюю той вплив, який чинять на мене оточуючі люди.
12. Я керую своїм професійним розвитком і отримую позитивні результати.
13. Я отримую задоволення від засвоєння нового.
14. Відповідальність не лякає мене.
15. Я би поставився позитивно до мого просуванню по службі.

Оцінювання:

- 5 балів - твердження повністю відповідає дійсності;
- 4 бали - швидше відповідає, ніж ні;
- 3 бали - і так, і ні;
- 2 бали - швидше не відповідає;
- 1 бал - не відповідає.

Підбиття підсумків:

- 75-55 балів. Активний саморозвиток.
- 54-36 балів. Відсутня стійка спрямованість на саморозвиток, орієнтація на розвиток залежить від різних умов.
- 35-15 балів. Зупинений саморозвиток.

Оцінка рівня нервово-психічної стійкості (методика "Прогноз" за В. А. Бодровим

Методика призначена для початкового орієнтовного виявлення осіб з прикметами нервово-психічної нестійкості (НПН). Вона дозволяє виявити окремі початкові симптоми порушень особистості, а також оцінити вірогідність їх розвитку й прояву в поведінці та діяльності людини.

Методика має 84 запитання (міркування), на кожне з яких обстежуваний дає відповідь "так" або "ні". Результати відображаються кількісними показниками (в балах), на основі яких робиться висновок щодо рівня нервово-психічної стійкості. Аналіз відповідей дозволяє уточнити окремі біографічні відомості, особливості поведінки та стану психічної діяльності людини в різних ситуаціях.

Обстежується одночасно 25-30 чоловік за 20 хв.

Текст анкети подається нижче.

Під час обстеження ведеться спостереження за поведінкою кожного й при необхідності робляться помітки. Обробка результатів проводиться за допомогою "ключів" групою помічників (4-5 чол.).

Реєстраційний лист до анкети "Прогноз"

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84						

Ключі для обробки даних методики "Прогноз"

Найменування шкали	Зміст відповідей	Порядкові номери запитань відповідно до шкали
Шкала відвертості	Ні(-)	1, 4, 6, 8, 9, 11, 16, 17, 18, 22, 25, 31, 34, 36, 43
Шкала нервово-психічної неврівноваженості	Так (+)	3, 5, 7, 10, 15, 20, 26, 27, 29, 32, 35, 37, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84
	Ні(-)	2, 12, 13, 14, 19, 21, 23, 24, 28, 30, 33, 38, 39, 46, 54, 55, 58, 61, 68

Обробку рекомендується проводити за допомогою трьох трафаретів з прозорого матеріалу, на який наноситься сітка за розмірами реєстраційного листка. Прорізи в кожному трафареті повинні співпадати з номерами запитань відповідно до таблиці ключів. Один трафарет призначений для підрахунку балів за шкалою відвертості та два - за шкалою нервово-психічної нестійкості (для оцінки позитивних відповідей).

Якщо в обстежуваного за шкалою відвертості відзначається більше ніж 10 балів, використовувати й аналізувати дані не рекомендується, а причини невідвертості потрібно шукати в процесі бесіди. Показник за шкалою нервово-психічної нестійкості одержують шляхом додавання кількості плюсів, виявлених за трафаретом для позитивних відповідей, а кількість мінусів - за трафаретом для негативних відповідей. Результат оцінюється за таблицею.

Текст анкети "Прогноз"

Інструкція. Перед Вами анкета на 84 запитання (міркування).

Ознайомившись послідовно, необхідно вирішити, яка відповідь ("так" чи "ні") точніше Вас характеризує; у відповідній клітинці реєстраційного листка ставиться знак "+" (так), або "—" (ні). Працюйте швидко, не задумуючись і самотійно. Не пропускайте запитань. Результати обстеження не розповсюджуються, а при співбесіді будуть доведені до Вас особисто.

Характеристика рівнів й визначення груп нервово-психічної нестійкості за результатами методики "Прогноз"

Сума інформативних відповідей за шкалою нервово-психічної стійкості	Оцінка результатів за 10-бальною шкалою	Група НПС	Характеристика рівня НПС групи	Прогноз
5-6	10-9	I	Висока НПС, зриви майже не вірогідні	Дуже сприятливий
7-8 9-10 11-13	8 7 6	II	Хороша НПС, зриви маловірогідні	Сприятливий
14-17 18-22 23-28	5 4 3	III	Задовільна НПС. Зриви можливі, особливо в екстремальних ситуаціях	Малосприятливий
29-32 33	2 1	IV	Незадовільна НПС. Висока вірогідність нервово-психічних зривів. Необхідне додаткове обстеження психіатра, невропатолога.	

1. Іноді мені в голову приходять такі негарні думки, що краще про них нікому не розповідати.
2. В дитинстві у мене була така компанія, що всі старались завжди й в усьому стояти один за одного.
3. Іноді у мене бувають приступи сміху або плачу, які я ніяк не можу подолати.
4. Бували випадки, що я не стримував своїх обіцянок.
5. В мене часто болить голова.
6. Інколи я говорю неправду.
7. Раз на тиждень я без усякої видимої причини раптово почуваю жар в усьому тілі.
8. Буває, що я говорю про речі, в котрих не розбираюсь.
9. Буває, що я серджусь.
10. Тепер мені важко надіятись на те, що я чого-небудь досягну в житті.
11. Буває, що я відкладаю на завтра те, що можна зробити сьогодні.
12. Я охоче приймаю участь у всіх зборах та інших суспільних заходах.
13. Сама важка боротьба для мене - боротьба із самим собою.
14. М'язові судоми та посіпування в мене бувають дуже рідко.
15. Я доволі байдужий до того, що зі мною буде.
16. Іноді, коли я погано себе почуваю, я буваю роздратованим.
17. В гостях я поводжуся за столом краще, ніж удома.
18. Якщо мені не загрожує штраф і машин поблизу немає, я можу перейти вулицю як мені хочеться, а не в установленому місці.
19. Я вважаю, що життя в моїй сім'ї таке ж гарне, як і у більшості моїх знайомих.
20. Мені часто кажуть, що я гарячкуватий.
21. Запори в мене бувають рідко.
22. У грі я переважно хочу виграти.
23. Останні декілька років більшу частину часу я почуваю себе добре.
24. Зараз моя вага постійна (я не повнію і не худну).
25. Мені приємно мати серед знайомих значних людей, це немовби надає мені ваги в своїх очах.
26. Я був би досить спокійним, якби у кого-небудь із моєї сім'ї були неприємності через порушення закону.
27. З моїм розумом щось негаразд.
28. Мене турбують сексуальні (статеві) питання.
29. Коли я намагаюсь щось сказати, то часто помічаю, що в мене тремтять руки.
30. Рухи в мене такі ж рухливі й проворні, як і раніше.
31. Серед моїх знайомих є люди, котрі мені не подобаються.
32. Думаю, що я людина приречена.
33. Я сварюсь із членами моєї сім'ї дуже рідко.
34. Буває, що я з ким-небудь трохи пліткую.
35. Часто я бачу сни, про які краще нікому не розповідати.
36. Бувало, що в обговоренні деяких питань я особливо не задумувався і

згоджувався з думкою інших.

37. В школі я опановував матеріал повільніше, ніж інші.
38. Моя зовнішність мене взагалі влаштовує.
39. Я дуже впевнений в собі.
40. Раз на тиждень або частіше я буваю дуже збудженим або схвилюваним.
41. Хтось керує моїми думками.
42. Я кожен день випиваю незвично багато води.
43. Буває, що неввічливий або навіть неприємний жарт викликає в мене сміх.
44. Найщасливішим я буваю на самоті.
45. Хтось намагається впливати на мої думки.
46. Я любив казки Андерсена.
47. Навіть серед людей я звичайно почуваю себе самотнім.
48. Мене дратує, коли мене підганяють.
49. Мене легко привести до зняквітіння.
50. Я легко втрачаю терпіння.
51. Мені часто хочеться вмерти.
52. Бувало, що я кидав почату справу, тому що боявся що не справлюсь з нею.
53. Майже кожен день трапляється що-небудь, що лякає мене.
54. До питань релігії я відношусь байдуже.
55. Ознаки поганого настрою бувають в мене рідко.
56. Я заслуговую суворої догани за свої вчинки.
57. В мене були дуже незвичайні містичні переживання.
58. Мої переконання й погляди непохитні.
59. В мене бувають періоди, коли через хвилювання я втрачав сон.
60. Я людина нервова й легко збуджувана.
61. Мені здається, що нюх в мене такий, як у інших (не гірший).
62. Все в мене виходить погано, не так як потрібно.
63. Я майже завжди відчуваю сухість у роті.
64. Більшу частину часу я почуваю себе стомленим.
65. Іноді я почуваю, що близький до нервового зриву.
66. Мене дуже дратує те, що я забуваю, куди кладу речі.
67. Я дуже уважно відношусь до того, як одягаюсь.
68. Пригодницькі розповіді мені подобаються більше, ніж розповіді про кохання.
69. Мені дуже важко пристосуватись до нових умов життя, роботи. Перехід до нових умов життя, роботи, навчання здається мені нестерпно важким.
70. Мені здається, що у стосунках зі мною особливо часто поводяться несправедливо.
71. Я часто почуваю себе несправедливо ображеним.
72. Моя думка не завжди співпадає з думкою оточуючих.
73. Я часто відчуваю стомлення від життя і мені не хочеться жити.
74. На мене частіше звертають увагу, ніж на інших.
75. В мене бувають головні болі й запаморочення через переживання.

76. Часто в мене бувають періоди, коли мені нікого не хочеться бачити.
77. Мені важко прокинутись в призначений час.
78. Якщо в моїх негараздах хтось винен, я не залишаю його без покарання.
79. В дитинстві я був вередливим, подразливим.
80. Мені відомі випадки, коли мої родичі лікувались у невропатологів, психіатрів.
81. Іноді я приймаю валеріану, кодеїн, еленіум й інші заспокійливі засоби.
82. В мене є засуджені родичі.
83. В мене бували приводи в міліцію.
84. Я залишався в школі на другий рік.